

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

معاونت فرهنگی و اجتماعی
دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی

پیوست فرهنگی

احداث مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

بهار ۱۴۰۱

شناسنامه سند

عنوان سند:

پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

ماموریت سند:

تبیین الزامات فرهنگی مرتبط با طراحی؛ جانمایی و ساخت مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل با تأکید بر پیش‌بینی نیازهای داخلی و محیطی ساختمان‌ها در راستای ایجاد محیطی امن و آرام برای خانواده‌ها و فرزندان در «احیاء جامعه همسایگی خیرخواه یاریگر و مسئول مبتنی بر سبک زندگی اسلامی»

مرجع تهیه:

دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

بهره‌بردار:

صندوق رفاه دانشجویان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه‌های زیرمجموعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
سایر ذی‌نفعان و ذی‌مدخلان ساخت و بهره‌برداری مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

ناظر اجرا:

معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با همکاری معاونت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها
شورای عالی انقلاب فرهنگی

پشتوانه و الزام قانونی:

تبصره ۵ ماده ۷ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت

تقویم زمانی:

تدوین: بهار ۱۴۰۱ / ابلاغ: تابستان ۱۴۰۱

مرجع ابلاغ:

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

خط سیر و محور سند

بند ۱. در طرح‌های توسعه، فرهنگ به عنوان عامل اثر پذیرنده مطرح می‌شود که باید به وسیله‌ی پیوست فرهنگی، آثار این مداخلات بررسی و نسبت به تقویت منافع و چاره‌اندیشی آسیب‌ها اقدام شود. در این سند، موضوع اساساً یک امر فرهنگی است که سایر جنبه‌ها در مدار آن قرار می‌گیرد. با این تعریف، پیوست فرهنگی خوابگاه‌های متاهلین رویکرد ویژه‌ای نیاز دارد.

بند ۲. در نمونه‌ها و مطالعات مشابه پیوست فرهنگی خوابگاه‌ها به پیوست فرهنگی بخشی از معماری خوابگاه محدود شده‌است، اما در این سند کل فرایند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، طراحی، ساخت و اداره و نگهداری خوابگاه‌ها محل مواجهه سند بوده و تمام عرصه‌ها و کنش‌گران بررسی و نسبت به آن‌ها پیوست فرهنگی لحاظ شده‌است.

بند ۳. موضوع اصلی در پیوست فرهنگی خوابگاه‌های متأهلی مسئله‌ی قانون جوانی جمعیت می‌باشد. لذا تمرکز اصلی سند بر حمایت از خانواده و گسترش فرهنگ فرزندآوری و فرزندپروری است و سایر جنبه‌های فرهنگ به تبع آن و پشتیبان این مسئله قرار گرفته‌اند.

بند ۴. این "جا" برای اهالی دانش آماده و مهیا می‌شود؛ لذا بنیان آن نیز باید بر مبنای دانش و فرهنگ علم نافع در تمامی مراحل ایجاد، اداره و نگاه‌داشت آن جاری باشد. "خانه‌ی دانش بنیان" و مفهوم ایجاد آن، افزایش حس تعلق و حس افتخار به دانش و زندگی علمی بوده و به دانش بومی-تاریخی، فناوری روز و فرهنگ ایرانی-اسلامی در ساخت آن توجه ویژه شود.

بند ۵. خوابگاه متأهلی در واقع یک مجتمع مسکونی در بخشی از شهر است، لذا ضرورت دارد عنوان خوابگاه متأهلی به مجتمع مسکونی دانشجویان متأهل تغییر کند تا قابلیت‌های آن در سکونت پدیدار شود و به تبع آن، کیفیت زندگی ارتقا یابد.

بند ۶. خانه و مجتمع مسکونی ساختمان نیست، بلکه جریان و حیات جمعی است که به واسطه‌ی کالبد ایجاد می‌شود و زندگی را ممکن می‌سازد. در معماری و خانه، انسان، رفتارها و تلقی او مهم است. مسئله فرهنگ در همین جا با معماری تلاقی می‌کند. فضا با فرصت‌ها و امکان‌هایی که در اختیار انسان قرار می‌دهد و الگوهای رفتاری و انگاره‌های ذهنی او را متأثر می‌کند؛ فرهنگ فردی و فرهنگ مراودات و تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهد و می‌سازد.

بند ۷. مسئله اساسی مجتمع نه سکونت موقت زوج دانشجویی، بلکه چگونگی حضور و آسایش فرزندان و تمشیت امور مربوط به آنان است. حضور و تمشیتی که بار روانی ناشی از مسؤولیت نگهداری و احتیاجات فرزندان را تا حد ممکن کاهش داده و نیز فضاهای مناسب با هم بودن و حیات خانوادگی مطلوب یک خانواده جوان، فعال و با نشاط را در یک محیط همسایگی با فرهنگ یاری‌گری بر مبنای الفت عاطفی فراهم نماید.

بند ۸. با عنایت به مسیر طی شده، فهم خانه و طراحی شیوه‌ی سکونت؛ موضوع اصلی پیوست فرهنگی مجتمع

بوده و برای تحقق اهداف سند، راهکار محوری تقویت و تشدید سرمایه اجتماعی همسایگی از طریق احیای فضای میانی به عنوان زیرساخت تعاملات اجتماعی، طراحی و جانمایی آن به عنوان یک مجموعه‌ی شهری با الگوپذیری و کاربردی‌سازی الگوهای معماری و محله ایرانی انتخاب شده است.

بند ۹. کرامت و تکریم مخاطب گام نخست تربیت و اثرگذاری فرهنگی است. این سند با این رویکرد، ایجاد تشخص علمی از طریق تداوم فرهنگ دینی-ملی و طراحی کالبد متناسب با شأن دانش و مسؤولیت دانش‌مندان را در نظر داشته است.

بند ۱۰. اسناد پیوست بیش و پیش از بیان دستورالعمل‌ها و الزامات؛ نیازمند انتقال بصیرت و بینش به بهره‌برداران و مجریان طرح و پروژه هستند. مجریان برای کاربست صحیح هر دستورالعمل و الزامی باید نسبت به گفتمان و فضای خلق آن دستور همراه بوده و فهم مناسبی از آن داشته باشد. لذا در این سند به منظور تحقق دستورالعمل‌ها و الزامات؛ خوانش فرهنگی احداث مجتمع‌های مسکونی دانشجویان بیان شده است.

فهرست

۱	شناسنامه سند
۲	خط سیر و محور سند
۸	مقدمه
۹	۱ پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۹	۱,۱ ماده قانونی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۹	۱,۲ بررسی نمونه‌های مشابه
۹	۱,۳ آمورت پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۱۰	۱,۴ ازیرساخت‌های مورد نیاز تحقق پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۱۰	۱,۴,۱ شناسایی جامعه هدف و ذینفعان
۱۰	۱,۴,۲ توانمندسازی کنش‌گران
۱۰	۱,۵ موانع تحقق پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۱۱	۱,۵,۱ موانع مفهومی
۱۱	۱,۵,۲ موانع ساختاری
۱۱	۳,۱,۵ موانع عملیاتی
۱۱	۱,۶ خصوصیات پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل
۱۱	۱,۶,۱ خانه و سکونت به مثابه امر فرهنگی و اجتماعی
۱۱	۱,۶,۲ ضرورت خوانش فرهنگی از خانه
۱۲	۱,۶,۳ مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل عنوان متناسب پیوست‌نگاری فرهنگی
۱۲	۱,۶,۴ تلاقی بررسی فلسفی و سوژه کردن موضوع برای حل مسئله
۱۲	۱,۶,۵ تحقق‌پذیری پیوست در تلاقی شناخت محیط و واکنش‌ها
۱۲	۱,۶,۶ توجه به کنش‌گران و ایجاد احساس تعهد به سند
۱۳	۶,۷,۱ پرهیز از پیشنهاد‌های ناقص و حداقلی
۱۳	۱,۶,۸ شناخت ادبیات جامعه حرفه‌ای مجریان سند؛ معماران و برنامه‌ریزان
۱۴	۱,۷ اجزای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
۱۴	۱,۷,۱ مراحل حضور پیوست
۱۴	۱,۷,۲ عرصه‌های پیوست
۱۴	۱,۷,۳ لایه‌های فرهنگی
۱۴	۱,۷,۴ محیط اثرگذاری

- ۱۵ ۸.۱ محدود و موضوع پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۵ ۱.۸.۱ خانواده و فرزندآوری
- ۱۵ ۱.۸.۲ مسئله فرزندان و زیست اجتماعی خانواده
- ۱۶ ۱.۸.۳ تمرکز بر فرهنگ فرزندآوری با زیرساخت سکونت و خانه ایرانی
- ۱۶ ۱.۹ جامعه هدف پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۶ ۱.۱۰ مسأله- ایده پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۷ ۱.۱۱ خصوصیات مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۷ ۱.۱۲ چالش‌های مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۸ ۲ موضوع، محورها، سیاست‌ها و راهکارهای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۸ ۲.۱ توجه به خانه و طراحی شیوه سکونت؛ موضوع اصلی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۱۸ ۲.۱.۱ تغییرات مفهوم خانه و تحولات کالبدی آن
- ۱۹ ۲.۱.۲ شاخص‌ها و مفاهیم خانه
- ۱۹ ۲.۱.۳ احیاء کیفیت مسکن و سکونت؛ زیرساخت پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۲۰ ۲.۲ محورهای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۲۰ ۲.۲.۱ تغییر تلقی نسبت به شیوه‌ی سکونت و خانه
- ۲۰ ۲.۲.۲ توجه به الگوی تابش و بازتابش معرفت، رفتار، فرهنگ در طراحی و مدیریت مجتمع
- ۲۰ ۲.۲.۳ تقویت و تشدید سرمایه اجتماعی همسایگی
- ۲۱ ۲.۲.۳.۱ رفع نگرانی‌ها و تقویت ارزش فرزندآوری
- ۲۱ ۲.۲.۳.۲ اختلاط نسل و بزرگتری
- ۲۱ ۲.۲.۳.۳ احیای فرهنگ یاری‌گری و تعاون
- ۲۲ ۲.۲.۴ ارتقاء کیفیت مجموعه به مثابه امر فرهنگی و زیرساخت اجتماعی
- ۲۲ ۲.۲.۴.۱ تقویت خانه‌بودن مجتمع با رویدادهای جمعی برای شکل‌گیری خاطرات
- ۲۲ ۲.۲.۴.۲ توجه به کالبد محیط‌های مسکونی با در نظرگیری ذهنیت افراد ساکن در آن
- ۲۲ ۲.۲.۴.۳ ایجاد شأن اجتماعی برای ساکنان به وسیله‌ی ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی خانه
- ۲۲ ۲.۲.۴.۴ توجه به جریان فضا-رویداد به جای پرداختن به کالبد و فرم
- ۲۲ ۲.۲.۴.۵ توجه به سرزندگی فضا و نشاط اجتماعی
- ۲۲ ۲.۲.۴.۶ ایجاد احساس تعلق به خانه با تقویت دلبستگی و احساس رضایت
- ۲۳ ۲.۲.۴.۷ احیای فضای میانی به عنوان زیرساخت تعاملات اجتماعی
- ۲۳ • توجه به حریم واحدها و حریمیت
- ۲۳ • ایجاد احساس مسؤولیت ساکنین در قبال محیط

- ۲۴ • ایجاد حس هویت به مکان با تعریف صحیح عرصه‌ها
- ۲۴ • طراحی با محوریت حضور بچه‌ها
- ۲۴ ۲,۲,۵ رعایت اقلیم و فرهنگ زیست اقلیمی
- ۲۵ ۲,۲,۶ تداوم و امتداد طبیعت، فضاها و فعالیت‌ها در خانه‌ها و مجموعه
- ۲۵ ۲,۳ سیاست‌های پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۲۵ ۲,۳,۱ الگوپذیری و کاربردی‌سازی مفاهیم، اصول و راهکارهای معماری ایرانی با توجه به محدودیت‌ها و اقتضائات مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۲۵ ۲,۳,۲ توانمندسازی و تغییر نگرش کنش‌گران (مدیران و ساکنان مجتمع) برای همراهی اولیه با اهداف ساخت مجتمع
- ۲۵ ۲,۳,۳ تعیین فرایند و شاخصهای اهلیت و صلاحیت انتخاب طراحان و سازندگان مجتمع
- ۲۵ ۲,۳,۴ توجه همزمان به محیط داخلی مجتمع و محیط شهری پیرامونی در مکان‌یابی و طراحی برای تقویت و تشکیل سرمایه اجتماعی همسایگی
- ۲۵ ۲,۳,۵ توجه به نقش و مسئولیت اجتماعی مجتمع اهل علم در ارتقاء محیط شهری پیرامونی
- ۲۵ ۲,۳,۶ استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساکنان مجتمع در انجام امور گوناگون (سلامت، آموزش و...)
- ۲۵ ۲,۳,۷ توجه به امکان و فرصت اقتصاد فرهنگ و دانش در مجموعه
- ۲۶ ۲,۴ راهکارهای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل
- ۲۶ ۲,۴,۱ سهمیم کردن دانشجویان در تامین هزینه‌های جاری و اثاثیه واحدهای سکونتی
- ۲۶ ۲,۴,۱,۱ دریافت هزینه‌های جاری سکونت به صورت کامل یا قابل توجه برای جلوگیری از اسراف
- ۲۶ ۲,۴,۱,۲ تامین تجهیزات و مبلمان توسط دانشجو یا به صورت تسهیل خرید کالای ایرانی
- ۲۶ ۲,۴,۲ کاربری‌ها
- ۲۶ ۲,۴,۲,۱ کاربری‌های مکمل مورد نیاز مانند فروشگاه، خدمات بهداشتی و سلامت، مهدکودک، ورزشی و ... با توجه به مقیاس مجتمع و مکان احداث آن، براساس استانداردهای مجتمع‌های مسکونی و شهری، مصوب وزارت راه و شهرسازی، گنجانده شود.
- ۲۶ ۲,۴,۲,۲ فضاهای مکمل به صورت چندعملکردی با محوریت یک عملکرد اصلی جانمایی و طراحی شود، بگونه‌ای که مفصل و فضای ارتباط با شهر را نیز فراهم نمایند.
- ۲۶ ۲,۴,۳ مکان یابی
- ۲۶ ۲,۴,۳,۱ مجتمع در لبه شهری دانشگاه به عنوان مجموعه شهری و واحد همسایگی مکان یابی شود.
- ۲۷ ۲,۴,۴ طراحی
- ۲۷ ۲,۴,۴,۱ فضاهای باز با محوریت حضور بچه‌ها و لحاظ کردن اقتضائات این حضور طراحی شوند.
- ۲۷ ۲,۴,۴,۲ در فضای سبز محوطه مجتمع مسکونی گیاهان مثمر (درختان میوه‌دار و سبزی‌ها) استفاده شود و امکان تجربه کاشت در مقیاس خرد برای واحد سکونتی را فراهم کند.
- ۲۷ ۲,۴,۴,۳ در طراحی فضاهای میان واحدهای سکونتی (فضای مشاع ساختمان)، تناسب میان مساحت و شکل فضا با تعداد واحدهای باز شو به آن رعایت شود.
- ۲۷ ۴,۴,۴,۲ واحد سکونتی شامل فضای بسته و نیمه باز باشد.

- ۲،۴،۴،۵ فضای نیمه باز به‌گونه‌ای باشد که کارکرد ثانویه برای حضور خانواده داشته باشد و شکل، مساحت و عرض آن به‌گونه‌ای نباشد که تبدیل به انباری یا فضای مرده شود. ۲۷
- ۲،۴،۴،۶ با توجه به مساحت کم فضای بسته، انعطاف‌پذیری در عملکردها، جداره و مبلمان رعایت و کنترل گردد. ۲۸
- ۲،۴،۴،۷ ورودی واحدهای سکونتی به عنوان یک مجموعه دیده شود و نیازمندی‌های روزمره و مساله حریم در طراحی آن لحاظ گردد. ۲۸
- ۲،۴،۴،۸ فضای آشپزخانه به عنوان حدفاصل فضای ورودی و فضای اصلی جانمایی و طراحی شود. ۲۸
- ۲،۴،۴،۹ در جداره بیرونی و حدفاصل فضای بسته و نیمه باز، پنجره‌های واحد به صورت تمام قد و سرتاسری و با دید کافی تعبیه شوند. ۲۸
- ۲،۴،۴،۱۰ جانمایی و طراحی محلهایی برای فضای سبز و گلدان‌ها در فضای بسته و نیمه‌باز ضمن افزایش کیفیت فضایی و دلنشین‌تر کردن محیط، یکنواختی و خشونت فضای محدود را کاهش می‌دهد. ۲۹
- ۲،۴،۴،۱۱ جداره بیرونی و نما، برای ایجاد شخصیت و هویت شهری مجتمع طراحی شود. ۲۹
- ۲،۴،۴،۱۲ بام مجتمع که در حال حاضر به عنوان یک فضای مرده محسوب می‌شود، احیا و از مساحت، دید و قابلیت‌های آن بهره‌گرفته شود. ۲۹
- ۲،۴،۴،۱۳ بکارگیری مؤلفه‌های مرتبط با معماری ایرانی - اسلامی به طور اختصاصی ۲۹
- ۲،۴،۵،۵ آروش، شیوه و فناوری ساخت ۳۰
- ۲،۴،۵،۱ تکنولوژی‌های نوین ساخت در احداث مجتمع‌ها استفاده شود. ۳۰
- ۲،۴،۵،۲ میراث دانش و سنت ساخت بومی و منطقه‌ای در ساخت بناها لحاظ شود. ۳۰
- ۲،۴،۵،۳ توجه به موضوع امنیت و پدافند غیرعامل ۳۰
- ۲،۴،۵،۴ شیوه‌های تسریع در ساخت و آماده‌سازی برای بهره‌برداری از خانه‌های دانشجویی ۳۰
- ۳ جدول شاخص‌های فرهنگی ۳۲
- ۴ پشته‌قانونی و شیوه‌ی پیگیری ۳۳
- ۴،۱ پشته‌قانونی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل ۳۳
- ۴،۲ شیوه‌ی پیگیری و اطمینان از حسن اجرای سند پیوست فرهنگی ۳۳
- ضمیمه: مبانی و قوانین پشتیبان پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل ۳۴

مقدمه

جهان پیشامدرن جهانی فرهنگی بود و سکونت بر مدار فرهنگ شکل می‌گرفت. افراد هر منطقه و زیستگاه، بر اساس فرهنگ برگرفته از تبار، محیط طبیعت، معیشت و باورهایشان به نوعی از سکونت رسیده بودند و در یک روند بطئی، این فرهنگ را پالایش کرده و جلو می‌بردند. با وقوع جهان مدرن که جهان به هم ریختن همه نظامات متنوع و تاریخی بشر بود، طغیان بشر بر محیط (طبیعت، اجتماع و فرهنگ)، تاریخ و آسمان عیان شد. اقتصاد و پول محور همه چیز قرار گرفت و انسان، شتابان به تغییر شدید جهان و محیط مشغول گشت و فرهنگ، موضوع اضافه پیش‌پا افتاده و مشکل قابل چشم‌پوشی تلقی شد.

در این روند خانه که اساساً یک مسئله فرهنگی است تبدیل به یک کالای سرمایه‌ای و سکونت، محل تاخت و تاز سوداگران شد. از سوی دیگر هرگاه حکومت‌ها و نهادها برای رهایی از سیطره‌ی کالایی‌شدن مسکن دست به ساخت مسکن حمایتی شدند، به دلیل همین فقدان نگاه فرهنگی به مسئله و نیز به دلیل نداشتن شناخت و دانش و سلیقه متناسب معمارانه و نیز توجه به ارزان‌سازی و غفلت از کیفیت ساخت و معماری دچار بحران شدند و پس از مدتی کیفیت سکونت مسکن‌های حمایتی از دست رفت. برای رفع این نقیصه متفکران و متولیان به چاره‌اندیشی پرداختند و فرهنگ دوباره مسئله شد.

در یورش مدرنیته تمام محیط زیست بشر (محیط طبیعی، محیط فرهنگی، محیط اجتماعی) متلاشی شد. در سیطره‌ی سرمایه‌داری صنعتی که همه چیز فدای بیشتر ساختن و تولید انبوه شده بود، محیط اساساً محلی از اعراب نداشت و به آن بی‌اعتنایی کامل می‌شد؛ به مرور توجه به محیط پدیدار شد. اولین محیطی که به آن توجه شد محیط طبیعت بود و برای آن، ارزیابی‌ها و الزامات زیست محیطی مقرر شد. مدتی بعدتر حیات اجتماعی و خرده اجتماعات آسیب دیده و به بحران رسیده، ناشی از این غلبه مهم شدند و ارزیابی‌های اجتماعی به وجود آمد. در گام سوم خرده فرهنگ‌هایی که دیگر مغلوب مدرنیته شده و از معنای اصلی خود تهی شده بودند اجازه بازی یافتند، تنوع فرهنگی و توجه به فرهنگ‌ها شروع شد. البته که منظور این تنوع فرهنگی، دنیایی‌تر شدن عالم و تهی شدن عالم از معنا بود، یعنی حلال و حرام، طاعت و طغیان، امر قدسی و امر منحط دیگر وجود نداشت. قرار شد که طرح‌ها و سیاست‌های توسعه مراقب این تنوع فرهنگی باشد. خلاصه کلام اینکه در این روند ماجرای ارزیابی‌های فرهنگی آغاز شد تا در دنیای با محوریت اقتصاد و صنعت از فرهنگ و جامعه مراقبت کند.

۱ پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

۱،۱ ماده قانونی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

در اجرای بند «پ» ماده (۱۰۳) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دولتی مکلفند متناسب با برآورد نیاز دانشجویان متأهل اعم از بومی و غیربومی، زن و مرد، نسبت به هزینه‌کرد حداقل ده درصد (۱۰٪) از درآمد اختصاصی و ده درصد (۱۰٪) از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سالانه مقرر در بودجه سنواتی خود به استثنای مواردی که از لحاظ شرعی مصارف مشخصی دارند جهت احداث، تکمیل، تأمین و تجهیز خوابگاه‌های متأهلین اقدام کنند.

تبصره ۵ - وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلفند ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون پیوست‌های فرهنگی احداث خوابگاه‌های متأهلین را مبتنی بر نظام‌نامه پیوست فرهنگی طرح‌های مهم و کلان کشور مصوب ۱۳۹۲/۰۱/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی تهیه و با تصویب وزیر مربوط به دانشگاه‌های مرتبط ابلاغ نمایند.

۱،۲ بررسی نمونه‌های مشابه

بررسی نمونه‌های مشابه نشان می‌دهد که نویسندگان، پیوست فرهنگی خوابگاه‌ها را به پیوست فرهنگی بخشی از ساختمان خوابگاه محدود کرده‌اند و در این بخش نیز به دلیل دور بودن از فضای معماری و عدم ارتباط و شناخت از موضوع، گزینه‌ها و گزاره‌هایی را مطرح کردند که صورت طبیعی و خصوصیات ابتدایی یک ساختمان خوب است که یک بنای کارآمد باید به آن پاسخ دهد. این نمونه‌ها به سایر جنبه‌ها و موضوعات سکونت و زندگی در خوابگاه‌ها و محیط اجتماعی و مدیریتی آن نمی‌پردازد یا کمتر توجه می‌کند.

۱،۳ مأموریت پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

افراد زیادی در دانشگاه‌ها آمادگی تشکیل زندگی را دارند اما مبحث مسکن برای آن‌ها نگرانی‌هایی ایجاد می‌کند که تأمین خوابگاه متأهلی دانشجویی می‌تواند با رفع این نگرانی بستر مناسب را برای ازدواج فراهم کند. این نکته را باید مد نظر داشت که دانشجویانی که در این سنین تشکیل خانواده می‌دهند جزء افرادی هستند که با علاقه بیشتری برای رشد و تعالی خانواده و جامعه هدف و مردم اقدام می‌کنند.

ساخت خوابگاه متأهلی نه تنها زمینه ازدواج را فراهم می‌کند، بلکه مشوقی خواهد بود برای فرزندآوری دانشجویانی که ازدواج کرده‌اند. در ساخت واحدهای خوابگاهی متأهلان تلاش داریم تا شرایط مساعد برای فرزندان دانشجویان و دیگر نیازهای دانشجویان متأهل دیده شود.

در پیوست فرهنگی خوابگاه‌های دانشجویی متأهلان نیز تلاش می‌شود تا قبل از ساخت این خوابگاه‌ها، جزئیات به خوبی دیده شود. سعی ما بر این است که با توجه به فرهنگ بومی و ایرانی

اسلامی، خوابگاه‌های متأهلی به عنوان یک زیرساخت اجتماعی و مقوله فرهنگی و با لحاظ المان‌های عمرانی، ساخت سازه و شاخص‌های فرهنگی، اجتماعی و روانشناسی مدنظر قرار بگیرد. با عنایت به این موضوعات، مأموریت و مقصد پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل، «**احیای جامعه همسایگی خیرخواه یاریگر و مسؤول مبتنی بر سبک زندگی اسلامی**» تعریف و این سند بر این مبنا تهیه و تدوین شد.

۱,۴ زیرساخت‌های مورد نیاز تحقق پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

۱,۴,۱ شناسایی جامعه هدف و ذینفعان

برای تحقق پیوست فرهنگی لازم است تا خصوصیات و ویژگی‌های جامعه هدف و ذینفعان سند به صورت صحیح شناخته شده و واکنش آن‌ها به سند بررسی و در تناسب با اندیشه و عمل آنان مسئله را طرح، بررسی و حل شود. منظور از ذینفعان مجموعه افراد، سازمان‌ها و گروه‌هایی است که در ایجاد، سازماندهی و اداره خوابگاه‌ها نقش دارند و اثرگذارند.

اولاً: معماران چگونه می‌اندیشند و عمل می‌کنند؟

دوم: خانواده‌های دانشجو چگونه مستقر و ساکن می‌شوند و سکونت پیدا می‌کنند؟ چگونه زندگی را می‌فهمند و زیست می‌کنند؟ چگونه ارتباط می‌گیرند و مراوده می‌کنند؟

سوم: نگهداری و اداره یک مجتمع زیستی همگن با زیست موقت باید چگونه باشد؟ اداره‌کنندگان چگونه به جریان‌ات و رویدادها و فضاها نگاه می‌کنند و مجتمع را اداره و نگهداری می‌کنند؟

۱,۴,۲ توانمندسازی کنش‌گران

زیرساخت اساسی، توانمندسازی و آشناسازی ذینفعان و ذی‌نفوذان مجتمع‌ها می‌باشد. توانمندسازی و تغییر نگرش قبل از ورود به مجتمع برای همراهی اولیه با اهداف و برنامه‌های مدنظر بسیار مهم است. هر چند بخشی از این تغییر نگرش باید در حین زیستن در مجموعه و به سر بردن با جامعه همسایگی و حضور در مکان رخ دهد اما همراهی اولیه برای رعایت ارزش‌ها و آداب این مجموعه‌ها شرط اصلی صلاحیت ورود و ادامه حضور در آن باید باشد.

۱,۵ موانع تحقق پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

مهمترین مانع تحقق پیوست فرهنگی، نحوه مواجهه و واکنش ذی‌مدخلان و ذی‌نفعان با این‌گونه اسناد در مرحله تدوین و اجرا توسط سازمان متولی و بهره‌برداران است. ایستا بودن سند و عدم توجه به روندهای حین اجرای طرح و تغییر ذی‌نفعان و متولیان از مهمترین موانع تحقق این نوع اسناد است. با سپردن مسئولیت نظارت به معاونت‌های فرهنگی و دانشجویی در حین انجام کار تا پایان آن به روندهای حین اجرا نیز توجه و سند از ایستایی خارج می‌شود.

۱,۵,۱ موانع مفهومی

- برداشت محدود از گستره و کار پیوست فرهنگی
- ناآشنا بودن ذهن مدیران اجرایی و مهندسی نسبت به مباحث مطرح در پیوست فرهنگی به صورت یک بحث ساختار یافته
- برداشت مختلف و بعضاً اشتباه از فرهنگ و کار فرهنگی

۱,۵,۲ موانع ساختاری

- عدم توجه به اختلاف منافع میان افراد و گروه‌های تحت تأثیر و ذینفع و یا بانفوذ
- نداشتن کارشناس و مشاور فرهنگی در تیم تصمیم‌گیری پروژه و نظارت و ارزیابی آن

۱,۵,۳ موانع عملیاتی

- مقاومت سیستم‌های کاری موجود در برابر تغییر
- دشواری‌های فرهنگ‌سازی در خصوص پیوست فرهنگی در حوزه عمومی (مردم) و تخصصی (مجریان)

۱,۶ خصوصیات پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل

۱,۶,۱ خانه و سکونت به مثابه امر فرهنگی و اجتماعی

در طرح‌های توسعه، فرهنگ به عنوان عامل اثر پذیرنده مطرح می‌شود که باید به وسیله پیوست فرهنگی آثار این مداخلات بررسی و نسبت به تقویت منافع و چاره‌اندیشی آسیب‌ها اقدام شود. اما در مسئله خانه و سکونت، موضوع اساساً یک امر فرهنگی است که باید سایر جنبه‌ها در مدار آن قرار بگیرد.

با این تعریف از پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل، باید بدانیم چه تأثیری می‌خواهیم بگذاریم و مسئله مرکزی چیست که بقیه موضوعات حول آن تعریف شود، جایگاه پیدا کند و در نسبت با آن مشخص شوند. موضوع اصلی در پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل مسئله قانون جوانی جمعیت و تمرکز اصلی بر فرهنگ فرزندان‌آوری و فرزندپروری است.

۱,۶,۲ ضرورت خوانش فرهنگی از خانه

برای دست یافتن به خوابگاه‌هایی که ارزش‌های پایه و فطری خانواده و سکونت را نمایندگی کنند و همچنین احساس رضایت و تعلق خانواده دانشجویی به مجتمع را در این برهه از زندگی و استقرار موقت فراهم کند. لذا ضروری است تا در وهله اول، خوانش فرهنگی از خانه و همسایگی داشته باشیم و عوامل ایجاد و تقویت آن و موانع دستیابی به آن را شناسایی کنیم. سپس بر اساس این خوانش کتابچه راهنمایی که نقش و کارکرد هر عامل و نیز صلاحیت، اهلیت و وظایف و مهارت‌های

کنش‌گران را مشخص بسازد تدوین شود تا بتوان بر آن مبنا به طرح‌ریزی، ساخت و اداره این مجتمع‌ها دست یافت.

۱,۶,۳ مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل عنوان متناسب پیوست‌نگاری فرهنگی

مسئله خانه و مسکن و در نگاه بازتر مسئله همسایگی، دچار گسیختگی معنا و ابتدال کالبد شده است. از طرف دیگر عنوان خوابگاه‌های متأهلی - با وجود قابلیت‌های فراوان سکونت جمعی این مجتمع‌ها - نحوه سکونت و حیات جمعی آن‌ها را دچار تنزل معنا و به تبع تقلیل کارکرد می‌کند. بنابراین گام اول تغییر این عنوان می‌باشد. خوابگاه متأهلی در واقع یک مجتمع مسکونی در بخشی از شهر است لذا ضروری است عنوان خوابگاه متأهلی به مجتمع مسکونی دانشجویان متأهل تغییر یابد تا قابلیت‌ها و شیوه سکونت آن احیا شود و به تبع؛ کیفیت زندگی در آن ارتقا یابد.

۱,۶,۴ تلاقی بررسی فلسفی و سوژه کردن موضوع برای حل مسئله

این سند نمایانگر محل تلاقی دو گونه پژوهش فکری است. گونه نخست بررسی و نقد فلسفی و نظریه مفاهیم است. برای واریسی هرچه دقیق‌تر واقعیتی که در آن زندگی می‌کنیم نوع دوم پژوهش سوژه‌انگاری مفهوم و رفتن به درون ماجرا و حل مسئله است که ما با چه مسئله‌ای مواجه‌ایم و چگونه باید با آن روبرو شویم و آن را حل کنیم. محصول نهایی بیش از آن که نماینده پژوهشی نظری باشد از واریسی فلسفی مفاهیم به قصد دستیابی به دورنماهای عملی، کاربرد روشن و مشخصی از این گزاره‌ها بیان نماید.

گام اول این است که روش و منظر تعریف مسئله را اصلاح کنیم و سوال را درست کنیم. لذا ما بیشتر از اینکه به چند گزاره و دستورالعمل احتیاج داشته باشیم نیاز به روایت و قصه داریم تا جهان فکر و عمل ما را بسازد و در آن جهان به سیاست‌گذاری طرح‌ریزی و ایجاد خوابگاه‌های متأهلی بپردازیم.

۱,۶,۵ تحقق‌پذیری پیوست در تلاقی شناخت محیط و واکنش‌ها

در این مسیر لازم است تا موانع تحقق پیوست فرهنگی در پیاده‌سازی و بکارگیری آن روشن شود. برای این منظور لازم است تا محیط ایجاد و کاربست این پیوست در سه سطح سازمان‌های مؤثر و ذی‌نفوذ ساکنان و بهره‌برداران و اداره‌کنندگان از نظر رویکردها، نگرش‌ها، شیوه‌ها، رفتارها، اقتصاد و فرهنگ، شناسایی و در تهیه پیوست دیده شود تا پیوست فرهنگی در تلاقی محیط واقعی و عملکرد کنش‌گران بهترین و بیشترین تحقق عملیاتی و کمترین انحراف از اهداف و روش‌ها را داشته باشد.

۱,۶,۶ توجه به کنش‌گران و ایجاد احساس تعهد به سند

تنزل پیوست به دستورالعمل مکتوب و چند گزاره و اکتفای به آن، بدون توجه به انسان‌ها و گروه‌های موضوع پیوست به بدتر شدن پیوست می‌انجامد، لذا در کنار تهیه این دستورالعمل‌ها و گزاره‌ها به عنوان موضوع وفاق و یکپارچه‌سازی گروه‌های ذی‌نفع، آموزش و همراه کردن آن‌ها با موضوعات و مکلف کردن آن‌ها به رعایت وظایف و نقشی که باید در طرح و مجموعه ایفا کنند بسیار

مهم است. در واقع ناآشنا بودن با اسناد و نداشتن احساس تعهد به آن‌ها معضل همه سندها است. احترام به اهداف و ارزش‌هایی که مجموعه بر اساس آن‌ها شکل گرفته و همراهی با برنامه‌های شیوه زیست مجتمع مهم‌ترین عامل موفقیت پروژه خوابگاه‌های متأهلین است.

۱,۶,۷ پرهیز از پیشنهادهای ناقص و حداقلی

ایجاد شرح خدمات جدید برای ساخت ایجاد خوابگاه‌های متأهلی اگر دقیق برگرفته از وضع موجود نباشد زمان افزایش هزینه‌ها و طولانی کردن زمان به عنوان یک عامل دست و پاگیر مطرح می‌شود و نیز با اجرای ناقص به یک مقوله پرچالش تبدیل می‌شود و هزینه‌ها و تبعات بعدی نامتصور را ایجاد می‌کند.

۱,۶,۸ شناخت ادبیات جامعه حرفه‌ای مجریان سند؛ معماران و برنامه‌ریزان

همچنین تقلیل و ساده‌انگاری موضوع بدون شناختن ادبیات و شیوه‌های عملکرد جامعه هدف کنش‌گر در اجرای آن یعنی معماران و شهرسازان به عنوان طراحان و برنامه‌ریزان این مجموعه‌ها، این پیوست را در حد یک موضوع انتزاعی تنزل خواهد داد و از هدف عدول خواهد کرد. در این پژوهش و سند حاصل از آن این موارد مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده است تا با مطالعه و بررسی آن‌ها پیوست فرهنگی عملیاتی جامع و قابل توسعه تدوین و پیشنهاد شود.

۱,۷ اجزای پیوست فرهنگی مجتمع های مسکونی دانشجویان متأهل

۱,۷,۱ مراحل حضور پیوست

۱. سیاست گذاری و برنامه ریزی
۲. طراحی و تصمیم گیری
۳. اجرا
۴. بهره برداری و نگهداری

۱,۷,۲ عرصه های پیوست

۱. کنش گران
 - ۱,۱. طراحان و سازندگان
 - ۱,۲. مدیریت مجموعه
 - ۱,۳. ساکنان مجموعه
 - ۱,۴. سازمان متولی مجموعه
۲. فضا و کالبد (واحدها، بنا، مجتمع)
 - ۲,۱. معماری
 - ۲,۲. فضای مجموعه (فضاهای درونی و بیرونی)
۳. عملکردها و کاربری های مجموعه
۴. رویدادها و برنامه ها

۱,۷,۳ لایه های فرهنگی

۱. فرزندآوری و فرزندپروری
۲. خانواده و همسری
۳. علم و دانش
۴. فرهنگ ایرانی-اسلامی
۵. آرامش و آسایش

۱,۷,۴ محیط اثرگذاری

۱. محیط شهری و پیرامونی
۲. محیط داخلی مجتمع

۱,۸ محدود و موضوع پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۱,۸,۱ خانواده و فرزندآوری

این پیوست فرهنگی برای مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل، ذیل قانون "حمایت از خانواده و جوانی جمعیت" جمعیت نگاشته می‌شود. یعنی مسئله اصلی این پیوست، ایجاد، تقویت و ارتقاء فرهنگ خانواده، فرزندآوری، بچه داری/ تربیت فرزند و گسترش نفوس است. فرهنگ نیز، خود متأثر از شرایط، امکانات و حداقلی از آسایش ذهن و شرایط عمومی است. فرهنگ افراد و خانواده‌ها متأثر از میل و روحیه جمعی است که در آن حضور دارند و یا به آن تعلق دارند و بازتاب و گسترش آواها و نگرش‌ها و انگاره‌های غالب بر مجموعه است. به همین لحاظ در این مجتمع با طراحی معماری و برنامه‌ریزی مناسب و ایجاد رویدادها، فضاها و امکانات متنوع و متناسب باید حیات جمعی همسایگی ایجاد نمود تا فرزند داشتن و بزرگ کردن فرزند مطلوب و آسان جلوه کند و نگرانی‌های روانی و واقعی را کاهش دهد و اشتیاق به تولید مثل به عنوان یک خصیصه فطری و الهی بشر احیا شود.

۱,۸,۲ مسئله فرزندان و زیست اجتماعی خانواده

موضوع ساخت خوابگاه‌های (مجتمع‌های مسکونی) متأهلی در دو سطح قابل بررسی است. سطح نخست به عنوان یک نیاز طبیعی خانواده‌ها و وظیفه حاکمیتی سازمان متولی که به صورت معمول و مشخص باید به آن پرداخته و نسبت به ساخت آن اقدام شود. سطح دوم مسئله، ماجرا و معضلی است که جامعه را در بر گرفته و خوابگاه‌های متأهلی باید با توجه ویژه و ضریب اهمیت خاص دادن به آن ماجرا دیده و طراحی و ساخته شوند که همان مسئله افزایش بعد خانوار و فرزندآوری است.

طراحی مناسب و بسترسازی برای نیازهای متوسط یک خانواده که در آن نیازهای والدین و فرزندان در ابعاد گوناگون یک خانه مطلوب اعم از فضاهای خصوصی و عمومی پیش‌بینی شده باشد و نگاه به مجتمع مسکونی دانشجویان متأهل به مثابه یک خانه یا واحد آپارتمانی و نه یک سوییت و اقامتگاه موقت باشد.

در این سطح از مواجهه و با این منظر، مسئله اساسی این خوابگاه‌ها نه سکونت موقت و مختصر زوج دانشجویی بلکه چگونگی حضور و آسایش فرزندان و تمشیت امور مربوط به آنان است. حضور و تمشیتی که بار روانی ناشی از مسؤولیت نگهداری و احتیاجات فرزندان را تا حد ممکن از دوش والدین برداشته و نیز فضاهای مناسب با هم بودن و حیات خانوادگی مطلوب یک خانواده جوان، فعال و بانشاط را فراهم نماید. البته این تمشیت و حضور به لحاظ تعلق مجموعه به قشر باسواد جامعه تمهیدات خاص خود را می‌طلبد. با این لحاظ خوابگاه‌های متأهلی باید از منظر زیست بچه‌ها دیده شود تا بچه بودن شاد و سرزنده را تجربه کنند.

۱,۸,۳ تمرکز بر فرهنگ فرزندآوری با زیرساخت سکونت و خانه ایرانی

این پیوست فرهنگی قرار نیست فقط ارزش معماری سنتی را برای ساکنانش زنده کند بلکه از روش‌ها و اصول معماری سنتی برای هدف اصلی خود استفاده می‌کند. پس این پیوست در دو سطح پرداخت می‌شود. سطح اول زیرساخت‌های پیوست مثل معماری بومی و ایرانی-اسلامی و سطح دوم تمرکز بر اهداف و موضوعات مؤثر و مستقیم بر قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت.

۱,۹ جامعه هدف پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

البته متوجه هستیم که با فراهم آمدن همه شرایط نیز بخشی از جامعه به خاطر تغییرات ماهوی در نگرش‌شان به زندگی و شیوه زیستن‌شان اساساً نه فرزندآوری بلکه خود ازدواج را نیز معضل و بار اضافی می‌دانند. در این فقره و در این گام جامعه هدف ما این دسته نیستند.

جامعه هدف افرادی هستند که میل به ازدواج دارند اما به لحاظ ترس‌ها، دچار نگرانی‌اند و یا به خاطر آسیب‌های فرهنگی میل به بچه‌داری و ارزش بچه‌دار شدن را از دست داده‌اند.

اما جامعه هدف محوری ما افرادی هستند که با وجود همه معضلات شرایط اقتصادی و اجتماعی و... هنوز بر مسیر فطرت گام بر می‌دارند و اشتیاق به بچه و میل به پدربودن و مادربودن را دارند و منتظر و معطل امکانات نیستند. در رابطه با این افراد ما موظف به تمهید شرایط مناسب برای ایجاد بهترین تجربه خانواده بودن و مادری کردن و پدری کردن هستیم.

۱,۱۰ مسأله- ایده پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

انزوا، عدم اعتماد متقابل، بی‌توجهی به همسایگان و روابط همسایگی، از جمله مشکلات و معضلات امروزی زیست و سکونت شهری است. در حالی که فرهنگ در معاشرت، اعتماد و مراودات متقابل به وجود می‌آید. پیوست فرهنگی با لحاظ کردن این معضلات، باید کل مجتمع مسکونی را نه فقط واحد مسکونی آن را در نظر بگیرد و این واحد را در کل مجتمع تحلیل کند.

همه ما از خانه‌ها و محیط‌های سکونت خود می‌نالیم، ناراحتیم و خواهان جای دیگری یا بالاتری یا بزرگتری هستیم. در این میان، توجه به این سؤالات ضروری است: دلایل این نارضایتی چیست؟ چقدر واقعی است؟ و چقدر با انگاره‌های ذهنی ما و بازنمایی‌های اجتماعی مرتبط است؟ آیا ما واقعا از زندگی خود ناراضی هستیم یا اینکه نوع مواجهه ما با محیط و دریافت‌های ما از محیط نارضایتی را در ما ایجاد کرده است؟ چه چیزهایی نارضایتی ما را تشدید می‌کند؟ چه چیزهایی ما را به کلافگی می‌رساند و از ما انسان‌های ناراضی نسبت به خانه و محیط سکونت خود می‌سازد؟

آیا ما از تنگی و کوچکی خانه‌هایمان به ستوه آمده‌ایم یا اینکه چون با همسایگان روابط اجتماعی نداریم و در فضای خانه محصور و تنها شده‌ایم احساس عدم رضایت می‌کنیم؟ آیا عدم توجه به نیاز

طبیعی و فطری‌مان در ارتباط با طبیعت مانند حق داشتن نور طبیعی و هوای آزاد و فضای سبز باعث این ماجراست یا فضاهای آشفته و بی‌نظم خانه‌ها موجب این نارضایتی می‌شود؟

پیوست فرهنگی موضوع خود را از همین‌جا آغاز می‌کند، یعنی از دست دادن کیفیت و رضایت. کیفیت زندگی و رضایت سکونت را چه چیزهایی می‌سازند؟ رضایت از خانه، محیط سکونت، محل زندگی شامل چه چیزهایی می‌باشد و چگونه ایجاد می‌شود. ما دلایل این نارضایتی و کلافگی را شناسایی کردیم و فهمیدیم در زمان معاصر چه چیزهایی را در سکونت از دست داده‌ایم و به چه مسائل جدیدی مبتلا شده‌ایم. مسئله‌ها را کشف کردیم و سپس برای حل مسائل به تبار و جهان اکنون‌مان رجوع کردیم. ایده مرکزی رفع معضلات پدیدار شد و بر مبنای این ایده و با در نظر گرفتن وضعیت، شرایط، امکانات، دارایی‌ها و محدودیت‌هایمان، گزاره‌ها و گزینه‌های اصلاح امور و راه‌حل‌های عملیاتی و میدانی را پیشنهاد کردیم.

۱،۱۱ خصوصیات مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

خانه جویندگان علم و دانش خود یک ایده فرهنگی است که باید باعث و عامل ارتقای فرهنگی و اجتماعی محیط شود لذا باید مزیت‌ها و تمایزهای این مجتمع‌ها و شیوه زیستن را مشخص نماییم و اعتبار اجتماعی آن را بروز دهیم.

این مجموعه‌ها به دلیل مقیاس و ماهیت‌شان امکان تغییر برند و چهره یک محله را ندارد و بیشتر از اینکه مؤثر باشند در یک محل از آن محدوده اثر می‌گیرند. همچنین باید توجه داشت که نقش عمده‌ای از احساس رضایت یا نارضایتی از مجموعه‌های مسکونی به خاطر خود مجموعه نیست بلکه به خاطر محدوده‌ای است که مجموعه در آن مستقر و ایجاد شده است و خصوصیات محدوده به لحاظ تراکم، سیمای شهری، وضعیت اجتماعی و اقتصادی محل، فضاهای شهری و عملکردهای عمومی بر تلقی ساکنان مجموعه و احساس رضایت آن‌ها تأثیر دارد.

۱،۱۲ چالش‌های مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۱. ارزان‌سازی و تبدیل مجتمع دانشجویی به آپارتمان‌های ارزان‌قیمت
۲. کم بودن متراژ واحدها
۳. گرفتاری بچه‌داری در خانه کوچک
۴. فاصله گرفتن، عدم اعتماد و غریبه شدن
۵. عدم ارتباط با محیط شهری
۶. تغییر فرهنگ عمومی و تلقی از زندگی اجتماعی
۷. کمبود کاربری‌های مکمل و امکانات عمومی و رفاهی
۸. تنزل به سرپناه و خوابگاه

۲ موضوع، محورها، سیاست‌ها و راهکارهای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۲,۱ توجه به خانه و طراحی شیوه سکونت؛ موضوع اصلی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

شیوه سکونت در خانه دگرگون شده است، با تغییر شرایط ارتباطی، همسایگی نوینی در خانه پدیدار شده که مرکزیت خانه را در عالم متصور برای ساکنانش، دچار تزلزل کرده است. هرچند این موضوعات در بخش‌هایی منتج از تحولات کالبدی است؛ اما نمی‌توان آن را، جدا از دگرگونی‌های اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی جامعه، تغییرات در بنیان و ارزش‌های جاری در خانواده، تحولات در عرصه ارتباطات و رسانه و بسیاری موارد وابسته بررسی نمود که مفهوم خانه را برای اعضایش متفاوت می‌نماید.

معماری، ظرف زندگی و شکل‌دهنده‌ی حیات جاری در آن بوده و کالبد خانه نیز به همین میزان بر حیات جاری در آن اثرگذار است. سکونت کردن حاصل اندیشیدن و ساختن است. ولی اگر این دو، در کنار یکدیگر قرار نگیرند، سکونت تحقق نخواهد یافت. سکونت برقراری پیوندی پرمعنا بین انسان و محیط است و ماهیت مکان حاصل اتفاقاتی است که در آن روی می‌دهد و محیط کالبدی انسان‌ساخت، بیشتر پدیده‌ای اجتماعی است تا فیزیکی.

خانه، فراتر از کالبد مسکن، معانی مختلفی را در خود جای می‌دهد و به نوعی ترکیبی تجربی و انتزاعی از زمان و مکان است. دارای وجوه و ابعاد مختلفی نظیر کالبدی، کارکردی، اجتماعی، ذهنی-ادراکی، حسی و معنوی بوده و در زمان معنی می‌یابد و ابعاد حسی نقش مهمی در تبدیل یک مسکن به خانه دارد. شکل‌گیری معنای خانه با وجود خاطره در مکان مرتبط بوده است و با تغییرات کالبدی رخ داده در مسکن معاصر و کاهش تنوع فضایی و ارتباط با طبیعت، امکان خاطره‌آفرینی فضای خانه کمتر شده است. خاطره‌آفرینی موضوع مهمی در احساس تعلق و رضایت از کالبد است لذا همواره آن دسته از کالبد‌های سکونتی که امکان خاطره‌آفرینی بیشتری داشته‌اند، راحت‌تر به عنوان خانه برگزیده شده‌اند.

۲,۱,۱ تغییرات مفهوم خانه و تحولات کالبدی آن

۱. تغییر ذهنیت ساکنان و نوع نگرش نسل‌های مختلف به عالم
۲. تغییر مفهوم خانه نزد ساکنان و تغییرات در کالبد مسکن
۳. عدم پاسخ‌گویی محیط خانه بر تمامی جنبه‌های زندگی
۴. تنزل کیفیت‌های موجود در خانه و وابسته شدن مفهوم خانه به کمیت
۵. تغییر پیکر خانه و شیوه‌ی زیست ساکنان
۶. تغییرات کالبدی خانه در شیوه‌ی تفکیک فضایی، مرزبندی فضاها و مرکزیت و فضای جمعی
۷. تفکیک بیشتر فضاها و ترکیب کمتر آن‌ها و کاهش انعطاف‌پذیری فضایی

۸. کاهش تنوع فضایی و تنوع حرکتی در فضاها
 ۹. کاهش سهم و افول فضای جمعی و تقویت فضای فردی
 ۱۰. افزایش مرزبندی بین فضاهای داخلی
 ۱۱. تنزل کارکردهای هر فضا
 ۱۲. کاهش ارتباط با طبیعت
 ۱۳. غلبه مبلمان در فضا
 ۱۴. اهمیت مضاعف وجهه‌ی بیرونی و توجه بیشتر به نمای خارجی به جای فضا
 ۱۵. تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و کمتر شدن برگزاری مراسم و آیین‌های جمعی
- خاطره‌ساز و کمتر شدن امکان خاطره‌آفرینی فضای خانه

۲,۱,۲ شاخص‌ها و مفاهیم خانه

۱. رشد
۲. خلوت
۳. امنیت
۴. خانواده
۵. صمیمیت
۶. آسایش
۷. امنیت و کنترل
۸. انعکاس ایده‌ها و اعتقادات فردی
۹. دخل و تصرف در مسکن
۱۰. تداوم و بقا
۱۱. ارتباطات با خانواده و دوستان
۱۲. فعالیت‌ها «از فعالیت‌های اولیه زندگی تا تفریحات»
۱۳. پناه
۱۴. شاخص شأن فردی

۲,۱,۳ احیاء کیفیت مسکن و سکونت؛ زیرساخت پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

اولین گام برای بررسی کیفیت یک سکونت‌گاه، ارائه تعریفی مناسب و جامع از آن است، تا شناختی درست حاصل گردد. در واقع منابع اصلی این شناخت است که به عنوان ریشه‌های رویکردهای نظری به یک مسئله مطرح شده و در شناسایی مؤلفه‌های آن تأثیری اساسی دارد.

کیفیت محیط مسکونی، یک موضوع عینی-ذهنی و سلسله‌مراتبی است که توسط چندین مقیاس توضیح داده می‌شود. بر اساس رویکرد عینی-ذهنی، حرکت فیزیکی در محیط هم‌زمان با حرکت ذهنی و در زمان همراه است که تجربه کنونی را به تجارب پیشین فیزیکی، تجارب مجازی و

ذهنیت‌ها متصل کرده و سبب واکنش‌های رفتاری می‌شود. در این زمینه سه عرصه و مقیاس داریم:

- عرصه خصوصی و در مقیاس واحدهای مسکونی، که در درون هر واحد مسکونی اتفاق افتاده و فضای لازم برای هر خانواده را فراهم می‌کند.
- عرصه نیمه‌خصوصی-نیمه‌عمومی و در مقیاس روابط درونی مجموعه‌ها و یا ارتباطات خارج از واحدهای مسکونی با محله، که شریان‌های داخلی بین واحدها از قبیل پله، آسانسور و فضاهای نیمه‌خصوصی-نیمه‌عمومی با مالکیت مشاع را در بر می‌گیرد؛
- و دست آخر عرصه‌های عمومی و در مقیاس پیوند بیرونی مجموعه‌های مسکونی با محیط‌های مجاور و شهر، که شامل فضاهای محیط بر مجموعه‌های مسکونی به طور کلی و شریان‌های شهری اتصال‌دهنده مجموعه‌ها و فضاهای جمعی عمومی می‌گردد.

۲,۲ محوره‌های پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۲,۲,۱ تغییر تلقی نسبت به شیوهی سکونت و خانه

پیوست فرهنگی در یک امر فرهنگی که دچار چالش شده است در وهله اول بازگرداندن آن مفهوم به معنای اصلی خودش و جا انداختن این معنا در ذهن و تلقی ساکنان و بینندگان می‌باشد. لذا خانواده دانشجویان نیز مانند سایر اقشار جامعه نیاز به سکونت در خانه ای امن و آرام دارد.

۲,۲,۲ توجه به الگوی تابش و بازتابش معرفت، رفتار، فرهنگ در طراحی و مدیریت

مجتمع

با توجه به اینکه این مجموعه‌ها محیط‌های ساخته و از پیش طراحی برای جماعتی همبسته و همگن هستند و توسط نهاد علمی-فرهنگی حاکمیت مدیریت و ساماندهی می‌شود می‌توان از الگوی تابش و بازتابش در آن استفاده گرفت، یعنی با طراحی فضا-رویدادها ساکنان را تغییر داد و از تغییر رویکرد و رفتار ساکنان در جهت ارتقای فضا و افزایش کیفیت زندگی مجموعه استفاده گرفت.

۲,۲,۳ تقویت و تشدید سرمایه اجتماعی همسایگی

نیاز به تعاملات اجتماعی و ارتباط با هم‌نوعان، حفظ حریم‌ها و نیاز به خلوت در جای خود در معماری گذشته به خوبی پاسخ داده می‌شد. در این راستا، فضاهای عمومی مجتمع‌های مسکونی به عنوان محیطی که امکان حضور ساکنان در کنار یکدیگر را فراهم می‌کند، می‌تواند زمینه ساز ایجاد تعامل بین آن‌ها شود. عدم توجه به این نیاز افراد و عدم قابلیت محیط در تأمین آن، موجب می‌شود تا محیط کالبدی بسیاری از مجتمع‌های مسکونی به مجموعه‌ای از ساختمان‌ها و فضای خالی بین آن‌ها تبدیل گردد.

اختلال در تعاملات اجتماعی منجر به کاهش استفاده از فضاهای باز در مجموعه‌های مسکونی و نیز کیفیت طراحی این فضاها گردیده است. این مسئله می‌تواند باعث نارضایتی ساکنان از محیط زندگی و متعاقب آن عدم حضور در فضاهای عمومی مجتمع، به عنوان لازمه بروز فعالیت‌های بعدی شود. وجود این نوع خاص از سرمایه اجتماعی دارای پیامدهای مهمی در زندگی اجتماعی افراد است که مهمترین آن‌ها عبارت است از وجود امنیت اجتماعی، کنترل اجتماعی و رضایت از محله مسکونی افراد.

۲,۲,۳,۱ رفع نگرانی‌ها و تقویت ارزش فرزندآوری

با پیوست فرهنگی این فرهنگ فرزندآوری و تولید مثل برایشان ارزش شود و ترس و نگرانی‌هایشان کم شود و شرایط بیرونی بر میل درونی‌شان غلبه نکند. ارزش‌هایشان تقویت یا عوض شود. آن‌هایی که برایشان ارزش است امکانات فراهم می‌شود. برای زن باردار شرایط همراهی و مراقبت دلسوزانه و مادرانه فراهم باشد. احساس کند اگر در این شرایط باردار شود، دوران بارداری وضع حمل و شیردهی موفق و لذت بخش خواهد داشت و تجربه خوبی خواهد بود.

۲,۲,۳,۲ اختلاط نسل و بزرگتری

ما به ایده بزرگتری احتیاج داریم، این ساکنان اغلب جوان و کودک هستند. لذا مدیران و مشاوران باید از طیف میانسالان باشند تا هم به لحاظ اجتماعی اختلاط نسل اتفاق بیافتد و یک مجتمع متعادل اجتماعی ایجاد بشود.

۲,۲,۳,۳ احیای فرهنگ یاری‌گری و تعاون

باید مفهوم خانه، زندگی همسایگی و فرزند تقویت شود. نگهداری از بچه‌ها در نظام خانواده گسترده و یاری‌گری اهالی خانواده، و بزرگ شدن فرزند در همبستگی اجتماعی همسایگی و محل بروز می‌یافت و مفهوم خانه همه محیط پیرامون را در بر می‌گرفت. فرهنگ یاری‌گری و شیوه زیست جمعی خستگی‌ها و نگرانی‌ها را می‌زداید و افراد و خانواده‌ها در یک نظم اجتماعی نانوشته اما نهادینه‌شده بخشی از نیازهای خود را از طریق دیگران رفع می‌کنند و بخشی از نیازهای اطرافیان‌شان را به عهده می‌گیرند.

این مانع مفهومی در فهم خانه و همسایگی و جامعه اگر حل شود به این صورت که افراد ساکن در مجموعه و همسایه‌ها و اهالی یک محل با یکدیگر آشنا شوند، الفت بیابند و انس بگیرند، بسیاری از موضوعات را به دنبال خود حل خواهد کرد. با تقسیم کار و عملکردهای جامعه مدرن‌زده مثل مهدکودک و ... نمی‌توانیم افراد را در کنار هم قرار دهیم. این امر یک رفتار حداقلی است و برای ایجاد جامعه همبسته و با سرمایه اجتماعی بالا تأثیر فرهنگی مثبت ندارد.

اما در صورت نیاز به کاربری‌هایی مانند مهدکودک می‌توان از فضاهای چندعملکردی که در ادامه توضیح آن خواهد آمد استفاد نمود.

۲,۲,۴ ارقاء کیفیت مجموعه به مثابه امر فرهنگی و زیرساخت اجتماعی

۲,۲,۴,۱ تقویت خانه‌بودن مجتمع با رویدادهای جمعی برای شکل‌گیری خاطرات

۲,۲,۴,۲ توجه به کالبد محیط‌های مسکونی با در نظرگیری ذهنیت افراد ساکن

در آن

۲,۲,۴,۳ ایجاد شأن اجتماعی برای ساکنان به وسیله‌ی ویژگی‌های کالبدی و

اجتماعی خانه

افراد با اعتبار اجتماعی و یا شأن خانه، به بیان خود و یا آنچه می‌خواهند توسط دیگران دیده شوند، می‌پردازند. لذا با الصاق خود به خانه‌هایشان، اقدام به شناساندن خود می‌نمایند.

۲,۲,۴,۴ توجه به جریان فضا-رویداد به جای پرداختن به کالبد و فرم

برای توفیق امر فرهنگی و اهداف پیش‌بینی شده مکانی ایجاد و رویدادها برای آن در نظر گرفته می‌شود. رویدادهایی که بدون آن، فضا بی‌معنا و بی‌وجه جلوه می‌کند. این رویدادها هستند که یک مکان ایستا را به یک جریان زنده به سمت آینده تبدیل می‌کند و انسان‌ها و جوامع با حضور در آن و اهل آن‌جا شدن تأثیرات فرهنگی و فرهنگ مورد نظر را دریافت می‌کنند و لمس می‌کنند و این حضور و فرهنگ بر زندگی‌شان اثر می‌گذارد، ایجاد فضا بدون توجه به این ماجرا و ندیدن آن به عنوان یک زیرساخت اجتماعی و ندیدن جریان‌ات لازم برای سرزندگی محیط و بسنده کردن به چند گزینه و گزاره ایستای ساختمانی تنزل دادن و ابتر کردن مسأله پیوست فرهنگی است و عمل‌سعی بی‌نتیجه و بی‌اثر است.

۲,۲,۴,۵ توجه به سرزندگی فضا و نشاط اجتماعی

فضا به یکسری صفات نیاز دارد. محوری‌ترین صفت، زنده‌بودن و فعال‌بودن مجموعه است تا این نشاط به ساکنان منتقل شود به آن با تجدید روحيات و فعال‌شدن در مجموعه حیات اجتماعی را شکل می‌دهند و سرزندگی فضایی ایجاد شود.

۲,۲,۴,۶ ایجاد احساس تعلق به خانه با تقویت دلبستگی و احساس رضایت

حس رضایت، مهمترین عامل ارزیابی وابستگی به مکان است. ایجاد ویژگی‌های کالبدی که بر رابطه‌ی دلبستگی مؤثر است بسیار مهم می‌باشد. را به عنوان عوامل مؤثر بر دلبستگی به این گونه از فضاها معرفی می‌نماید. بین میزان دلبستگی فرد به مکان و توجه او به آن ارتباطی مستقیم وجود دارد؛ یعنی هنگامی که فردی به مکانی دلبسته می‌شود، به آن توجه بیشتری می‌نماید. برخی از سودمندی‌های دلبستگی به مکان در مطالعات مختلف عبارتند از: احساس امنیت از حضور در مکان، ارتقای سلامت جسمی-روحي در سطح فردی و جمعی، افزایش مشارکت و همکاری در فعالیت‌های مشترک مرتبط با مکان،

با افزایش دل‌بستگی به مکان، مشارکت‌های اجتماعی، امنیت خاطر و حس آشنایی افزایش می‌یابد.

۲,۲,۴,۷ احیای فضای میانی به عنوان زیرساخت تعاملات اجتماعی

این فضا یک عامل مهم در طراحی فضاهای شهری است که زندگی و تعامل اجتماعی میان افراد را تشویق و تقویت می‌کند. فضای میانی علاوه بر نقش اصلی خود به عنوان ارتباط‌دهنده عرصه‌های درون و بیرون، قادر است روابط همسایگی را رشد دهد و موقعیت مناسبی برای ایجاد روابط اجتماعی و اجتماعی شدن کودکان فراهم آورد.

این فضا مرزهای مخصوص به خود را ندارد و به وسیله فضاهای واقع در طرفین خود مشخص و تعریف می‌شود و زمانی که گشوده می‌شود امکان ایجاد تبادل اجتماعی، فرهنگی و طبیعی را فراهم می‌سازد به گونه‌ای که در این مکان توانایی‌های پنهان متفاوتی قدرت تجلی می‌یابد. اهمیت فضای میانی از دو جنبه است: آنچه در این فضاها روی می‌دهد کیفیت زندگی در درون خانه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد و همچنین این فضاها گذاری از فضاهای خصوصی در برابر فضاهای همگانی و عمومی ایجاد می‌کنند.

در خانه‌های معاصر این فضا تعریف مشخصی نداشته و اهمیت فضایی، معنایی و کارکردی آن نادیده گرفته شده است. این رویداد منجر به از بین رفتن عوامل انسانی-محیطی همچون امنیت، حس قلمرو، حس تعلق و رضایت ساکنین و همچنین کاهش تعامل اجتماعی میان همسایگان و ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی در اکثر محیط‌های مسکونی معاصر شده است. فضای میانی در مجتمع‌های مسکونی فضاهای عبوری هستند که اجتماع دو و سه نفره را بر نمی‌تابند و کمتر از قدرت هدایت‌کنندگی برخوردارند.

• توجه به حریم واحدها و حریمیت

در خانه‌های کنونی حریم در ورودی هر خانه شخصی در مجموعه‌های آپارتمانی از میان رفته و با فضای عبور و فضای ورودی واحد مسکونی همسایه درهم شده است و فضایی برای انتظار بر در و آماده شدن برای ورود به خانه را فراهم نمی‌کند. از داخل خانه نیز حریمی میان درون خانه و درب ورودی وجود ندارد و با باز شدن در تمام فضاهای داخل در معرض دید قرار می‌گیرند. درخانه تاریخی به واسطه تعریف عرصه‌های نیمه‌خصوصی و نیمه‌عمومی مفاهیم انسانی چون خلوت و حریمیت در فضاهای زندگی در کنار اجتماع‌پذیری به تفکیک محقق گشته است.

• ایجاد احساس مسؤلیت ساکنین در قبال محیط

وجود مرزهای روشن احساس مسؤلیت ساکنین را در قبال محیط مسکونی خود افزایش می‌دهد و این احساس مسؤلیت منجر به افزایش نگهداری و مراقبت و در نتیجه کاهش هزینه‌ها می‌شود. تعریف عرصه‌های میانی نیمه‌خصوصی و نیمه‌عمومی، باعث شناخت بیشتر همسایگان از یکدیگر، تشخیص افراد غریبه و همچنین مشارکت در نگهداری از محیط گشته است.

فضاهای میانی در معماری خانه‌های سنتی، مکانی برای اجتماع و تعامل میان همسایگان بوده است، کوچه و فضای پیرامون خانه حیاط دوم محسوب می‌گردید و کودکان اجازه بازی و سالمندان حضور و تعامل اجتماعی در آن داشتند. این حضور باعث تعلق خاطر و صمیمیت بیشتر و این صمیمیت باعث مشارکت بیشتر در حفظ و نگهداری فضای جمعی می‌شد. در صورتی که در شرایط کنونی در بیشتر بافت‌های ما حتی نزدیکترین همسایه‌ها غریبه‌اند، عرصه‌های نیمه‌خصوصی و نیمه‌عمومی ناپدید شده‌اند، زیرا زندگی یا در هسته خانواده درون عرصه خصوصی می‌گذرد یا با شتاب در میان عرصه عمومی جریان دارد.

در بافت‌های امروزی ساکنین با یکدیگر غریبه‌اند و ارتباطات میان افراد در یک محیط مسکونی، تعریف نشده و نامشخص است. حذف فضاهای میانی در مسکن امروز سبب شده است شناخت افراد از یکدیگر در محیط‌های مسکونی کاهش یابد و تمایل به نداشتن رابطه و تعامل میان همسایگان به دلیل حفظ امنیت روانی و محیطی و جلوگیری از بروز روابط ناخواسته و یا از بین رفتن حریم‌ها ایجاد شود. به بیانی میان خلوت و اجتماع‌پذیری فضاها توازن و تعادلی وجود ندارد و به این دو مقوله مهم در طراحی این فضاها توجه نشده است.

• ایجاد حس هویت به مکان با تعریف صحیح عرصه‌ها

ارتباط مستقیمی میان حس هویت به مکان و تعریف صحیح عرصه‌ها وجود دارد. به عبارتی ساماندهی محیط زندگی با تعریف روشن عرصه‌های خصوصی و عمومی و ایجاد سلسله مراتب فضایی میسر می‌شود و عرصه‌های تعریف شده زندگی نیز احساس تعلق به محیط را افزایش می‌دهد و به محیط‌های مسکونی هویت می‌بخشد. در محیط‌های مسکونی امروزی از میان رفتن سلسله مراتب فضایی موجب کاهش حس تعلق به محیط در ساکنین شده است. در صورتی که در محلات سنتی خاطره‌انگیزی، حس تعلق و هویت به واسطه تعریف صحیح عرصه‌ها وجود داشته است.

در خانه‌های دانشجویی با تجدید دیدگاه و تعریف صحیح عرصه‌ها، فضاهایی جهت انتقال از عرصه بیرونی به درونی در نظر گرفته شود تا بدینوسیله علاوه بر ایجاد سلسله مراتب فضایی، تداوم و پیوستگی میان فضاها، از تداخل قلمروها و آشفتگی جلوگیری شده و بدین‌وسیله تداوم فرهنگی، کالبدی و اجتماعی میان درون با محیط بیرونی ایجاد شود.

• طراحی با محوریت حضور بچه‌ها

ایجاد فضای توأمان بازی، مسئولیت‌پذیری و آموزش، اصول طراحی عرصه میانی مجتمع‌های مسکونی برای انگیزش حضور کودکان

۲,۲,۵ رعایت اقلیم و فرهنگ زیست اقلیمی

رعایت اقلیم و بهره‌گیری از آن بخش عمده‌ای از فرهنگ سکونت معماری ایران را تشکیل می‌دهد. توجه به خرده اقلیم مکان پروژه و اثر آن بر همسایگی‌ها باید در طراحی لحاظ شود. ترکیب اقلیم با

نیازهای فضایی و فعالیت‌ها و باورها و ارزش‌ها تبدیل به خانه ایرانی شده است، یعنی بر اساس فرهنگ هماهنگی با طبیعت به عنوان مخلوق خدا و کشف امکانات و دارایی‌های محیطی و به کار گرفتن آن‌ها در خلق فضا و کالبد متناسب با شیوه معیشت و روش زندگی یک موجود واحد با نظم هارمونی بالا ایجاد کرده است. لذا در پیوست فرهنگی این مقولات که اساساً خاستگاه فرهنگی دارند و سپس بروز عینی یافته‌اند باید دیده شود.

۲,۲,۶ **تداوم و امتداد طبیعت، فضاها و فعالیت‌ها در خانه‌ها و مجموعه**

تداوم فضاها و فعالیت‌ها: فضاهاى نیمه‌باز حلقه وصل فضای بسته و باز بودند. ایوان‌ها و سهدری‌ها با امتداد فضای بسته به باز و بالعکس نقش مهمی در کیفیت سکونت داشتند.

تداوم طبیعت: مهمترین مشخصه معماری ایرانی این است که امتداد طبیعت بود و در طبیعت شمال به نوعی و در طبیعت خشن کویر نوعی دیگر از این امتداد را نشان می‌داد. در کویر هم‌زمان که در بیرون با سابطها و سایه‌ها این اسب سرکش را آرام می‌کرد در درون خود خرده اقلیم آسایش خودش را ایجاد می‌کرد و آن را از طریق ایوان‌ها و رواق‌ها و سهدری‌ها به درون خانه امتداد می‌داد.

۲,۳ **سیاست‌های پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل**

۲,۳,۱ **الگوپذیری و کاربردی‌سازی مفاهیم، اصول و راهکارهای معماری ایرانی با توجه به**

محدودیت‌ها و اقتضائات مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۲,۳,۲ **توانمندسازی و تغییر نگرش کنش‌گران (مدیران و ساکنان مجتمع) برای همراهی اولیه با اهداف ساخت مجتمع**

۲,۳,۳ **تعیین فرایند و شاخص‌های اهلیت و صلاحیت انتخاب طراحان و سازندگان مجتمع**

۲,۳,۴ **توجه هم‌زمان به محیط داخلی مجتمع و محیط شهری پیرامونی در مکان‌یابی و طراحی برای تقویت و تشکیل سرمایه اجتماعی همسایگی**

۲,۳,۵ **توجه به نقش و مسئولیت اجتماعی مجتمع اهل علم در ارتقاء محیط شهری پیرامونی**

۲,۳,۶ **استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساکنان مجتمع در انجام امور گوناگون (سلامت، آموزش و...)**

۲,۳,۷ **توجه به امکان و فرصت اقتصاد فرهنگ و دانش در مجموعه**

۲,۴ راهکارهای پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

۲,۴,۱ سهم کردن دانشجویان در تامین هزینه‌های جاری و اثاثیه واحدهای سکونتی

۲,۴,۱,۱ دریافت هزینه‌های جاری سکونت به صورت کامل یا قابل توجه برای جلوگیری از اسراف

۲,۴,۱,۲ تامین تجهیزات و مبلمان توسط دانشجو یا به صورت تسهیل خرید کالای ایرانی

۲,۴,۲ کاربری‌ها

۲,۴,۲,۱ کاربری‌های مکمل مورد نیاز مانند فروشگاه، خدمات بهداشتی و سلامت، مهدکودک،

ورزشی و ... با توجه به مقیاس مجتمع و مکان احداث آن، براساس استانداردهای

مجتمع‌های مسکونی و شهرکی، مصوب وزارت راه و شهرسازی، گنجانده شود.

۲,۴,۲,۲ فضاهای مکمل به صورت چندعملکردی با محوریت یک عملکرد اصلی جانمایی و

طراحی شود، بگونه‌ای که مفصل و فضای ارتباط با شهر را نیز فراهم نمایند.

بند ۱: کاربری مسجد در صورت وجود این کاربری در محیط پیرامونی شهری، حذف شده و ساکنان

مجتمع به عنوان یک همسایگی شهری از آن بهره‌مند شوند. در صورت عدم وجود آن در محیط

پیرامونی، به عنوان یک کاربری با عملکرد همسایگی شهری جانمایی گردد.

احداث محله‌های جدید دانشجویی با محوریت مسجد صورت گیرد. صیغه مسجد برای بخشی

محدودی از فضا- حتی فقط محراب- خوانده شود و مابقی فضا به عنوان حسینیه باشد تا بدون

محدودیت در برنامه‌های مختلف مورد استفاده قرار گیرد.

۲,۴,۳ مکان یابی

۲,۴,۳,۱ مجتمع در لبه شهری دانشگاه به عنوان مجموعه شهری و واحد همسایگی مکان یابی

شود.

بند ۱: در صورت عدم وجود زمین مناسب در مجموعه دانشگاهی و مکان یابی مجتمع مسکونی در

محیط شهری استانداردها، تنوع و دسترسی به فضاها و عملکردهای شهری لازم رعایت گردد.

بند ۲: در صورت دور بودن مجموعه دانشگاهی از محیط شهری و ضرورت اقتصادی مکان یابی

مجتمع مسکونی درون مجموعه دانشگاه، حداکثر استانداردهای کیفیت سکونت در نظر گرفته شده

و تمامی عملکردهای خدماتی و مکمل مورد نیاز لحاظ و احداث گردد.

بند ۳: در صورت احداث مجتمع مسکونی در مجموعه دانشگاهی، در صورت امکان واحدهای

سکونتی به صورت بناهای یک طبقه حیاطدار احداث شود. و بخشی از بوستان و فضای سبز با

مترائز زیاد در اطراف و بیرون مجتمع حذف شده و در افزایش مترائز حیاط و بناها توزیع شود.

۲,۴,۴ طراحی

۲,۴,۴,۱ فضاهای باز با محوریت حضور بچه‌ها و لحاظ کردن اقتضائات این حضور طراحی شوند.

بند ۱: منظور از حضور و بازی بچه‌ها تعبیه فضایی شبیه پارک نیست. بلکه استفاده از فرم‌ها، فضاها و مصالحی است که ضمن رعایت امنیت امکان تجربه‌های متفاوت را داشته باشند و نیاز به حضور دائمی والدین در کنار آنان نباشد.

۲,۴,۴,۲ در فضای سبز محوطه مجتمع مسکونی گیاهان مثمر (درختان میوه‌دار و سبزی‌ها) استفاده شود و امکان تجربه کاشت در مقیاس خرد برای واحد سکونتی را فراهم کند.

بند ۱: استفاده از گیاهان و سبزیجات و درختان مثمر بومی منطقه در ایجاد فضاهای سبز رعایت و کنترل گردد.

۲,۴,۴,۳ در طراحی فضاهای میان واحدهای سکونتی (فضای مشاع ساختمان)، تناسب میان مساحت و شکل فضا با تعداد واحدهای باز شو به آن رعایت شود.

بند ۱: فضای جانبی برای معاشرت‌های کوتاه همسایگی در برنانه‌ریزی و طراحی فضاهای مشاع در نظر گرفته شود.

بند ۲: تا حد امکان این فضا به نور و تهویه طبیعی دسترسی داشته باشد.

بند ۳: حداقل فاصله بین درهای ورودی واحدها با جداکننده‌های گیاهی یا گلدان جدا شود.

بند ۴: فاصله درب ورودی واحدها به گونه‌ای باشد که تردد در آنها باعث ایجاد مزاحمت و تداخل نشود.

۲,۴,۴,۴ واحد سکونتی شامل فضای بسته و نیمه باز باشد.

۲,۴,۴,۵ فضای نیمه باز به گونه‌ای باشد که کارکرد ثانویه برای حضور خانواده داشته باشد و شکل، مساحت و عرض آن به گونه‌ای نباشد که تبدیل به انباری یا فضای مرده شود.

بند ۱: مساحت فضای نیمه باز از ۷ مترمربع کمتر نباشد و عرض آن کمتر از ۲ متر نباشد.

بند ۲: فضای نیمه باز، همزمان سه نقش اساسی را ایفا می‌کند: الف. به عنوان مفصل اقلیمی؛ ب. به عنوان فضای میانی و ارتباط دهنده‌ی با فضای عمومی و محوطه؛ ج. به عنوان عامل تنوع کالبدی و کیفیت نما و جداره بنا

بند ۳: جانمایی تأسیساتی مانند کولر در فضای نیمه باز نباید مزاحم عملکرد اصلی آن به عنوان فضای مکمل سکونت و فضای میانی همسایگی شود.

بند ۴: استفاده از جداره مشبک برای حفظ حریم فضای نیمه باز با ارتفاع یک متر (ارتفاع قد نشسته فرد بالغ و قد ایستاده کودکان) الزامی است.

۲,۴,۴,۶ با توجه به مساحت کم فضای بسته، انعطاف پذیری در عملکردها، جداره‌ها و مبلمان رعایت و کنترل گردد.

بند ۱: مساحت فضای بسته واحدهای سکونتی کم‌تر از ۴۵ متر مربع نباشد.

بند ۲: فضاها با دیواره‌های ثابت تقسیم نشوند.

بند ۳: فضاها نباید به صورت تک‌عملکرد و مستقل دائمی طراحی شوند.

بند ۴: مبلمان و اثاثیه به صورت جمع شو و در صورت ضرورت تاشو طراحی شوند.

۲,۴,۴,۷ ورودی واحدهای سکونتی به عنوان یک مجموعه دیده شود و نیازمندیهای روزمره و مساله حریم در طراحی آن لحاظ گردد.

بند ۱: مساحت مجموعه‌ی ورودی کمتر از ۷ مترمربع نباشد.

بند ۲: جاکفشی‌ها درون دیواره کنار درب ورودی به صورت پیش‌ساخته طراحی شود تا کیفیت ورود به فضای مشاع حفظ گردد.

بند ۳: درب ورودی در صورت امکان حریم فضایی داشته باشد و به صورت تورفتگی باشد و بازشوی آن به سمت فضای اصلی واحد نباشد.

بند ۴: فضای داخلی پشت درب ورودی به صورت هتلی طراحی شده و نیازهای روزمره در تردد را رفع نماید.

بند ۵: سرویس بهداشتی به عنوان بخشی از مجموعه ورودی لحاظ گردد.

۲,۴,۴,۸ فضای آشپزخانه به عنوان حداقل فضای ورودی و فضای اصلی جانمایی و طراحی شود.

بند ۱: ملزومات آشپزخانه در جداره واحد به صورت دقیق جایابی شوند و استاندارد مخصوص به این آشپزخانه‌ها تهیه شود.

بند ۲: فضای موردنیاز آماده سازی غذا در جلوی جداره آشپزخانه به صورت انعطاف پذیر طراحی شود.

۲,۴,۴,۹ در جداره بیرونی و حداقل فضای بسته و نیمه باز، پنجره‌های واحد به صورت تمام قد و سرتاسری و با دید کافی تعبیه شوند.

بند ۱: با توجه به عمق کوتاه و مساحت کم واحدها این پنجره‌ها روبروی قسمت ورودی به واحد قرار بگیرند.

بند ۲: تمام قد و سرتاسری بودن پنجره میان فضای بسته و نیمه باز ضمن ایجاد تنوع فضایی در زمان‌های مورد نیاز مساحت فضا را افزایش می‌دهد.

۲,۴,۴,۱۰ جانمایی و طراحی محله‌هایی برای فضای سبز و گلدان‌ها در فضای بسته و نیمه‌باز ضمن افزایش کیفیت فضایی و دلنشین‌تر کردن محیط، یکنواختی و خشونت فضای محدود را کاهش می‌دهد.

بند ۱: ایجاد فضای سبز در لبه فضای نیمه‌باز باز و جداره بیرونی کیفیت نما و معماری ساختمان را ارتقا خواهد داد.

بند ۲: ایجاد فضای سبز در حدفاصل مجموعه ورودی - که شامل فضای رختکن و سرویس بهداشتی می‌باشد - و فضای بسته، ضمن تقویت حریم نظم بیشتری به فضای بسته می‌دهد.

۲,۴,۴,۱۱ جداره بیرونی و نما، برای ایجاد شخصیت و هویت شهری مجتمع طراحی شود.
بند ۱: از کاستن جداره بیرونی به نما و تبدیل آن به صفحه نقاشی و توجه محض به ترکیبات مصالح و رنگ‌ها خودداری شود.

بند ۲: ملزومات اقلیمی، هویتی و زیبایی‌شناسی در جداره بیرونی رعایت شود.

بند ۳: فضای نیمه باز واحدهای سکونتی در جداره بیرونی محور طراحی این بخش باشد.

بند ۴: استفاده از مصالح، نقوش و فرم‌های بومی، ملی و دینی در نمای ساختمان برای هویت بخشی به آن رعایت و کنترل شود.

۲,۴,۴,۱۲ بام مجتمع که در حال حاضر به عنوان یک فضای مرده محسوب می‌شود، احیا و از مساحت، دید و قابلیت‌های آن بهره‌گرفته شود.

۲,۴,۴,۱۳ بکارگیری مؤلفه‌های مرتبط با معماری ایرانی - اسلامی به طور اختصاصی

بند ۱: بکارگیری مؤلفه‌های معماری ایرانی - اسلامی در ساخت و طراحی خانه‌ها به طور منفرد و به عنوان جزئی از یک کل

بند ۲: رعایت جهت قبله در طراحی‌ها - (خیابان و کوچه‌ها و واحدها عمود بر قبله یا هم راستای با قبله باشند).

بند ۳: ایجاد نمادهای بصری شامل المان‌ها در بیرون و داخل مجتمع از دستاوردهای نظام، انقلاب و تمدن اسلامی

۲,۴,۵ روش، شیوه و فناوری ساخت

۲,۴,۵,۱ تکنولوژی‌های نوین ساخت در احداث مجتمع‌ها استفاده شود.

بند ۱: صنعتی‌سازی در صورت توجه به اقتضانات اقلیمی، با کاهش هزینه ساخت کیفیت ساخت بهتری را ارائه می‌کند.

بند ۲: مصالح نوین عایق صدا و حرارت در جداره‌های مشترک و بیرونی به کار گرفته شود.

۲,۴,۵,۲ میراث دانش و سنت ساخت بومی و منطقه‌ای در ساخت بناها لحاظ شود.

بند ۱: دفترچه مطالعاتی توسط دانشگاه یا مشاور تهیه و طراح و سازنده موظف به استفاده از آن در طراحی و ساخت باشند.

بند ۲: این دانش در ساخت بنا، فضای سبز و جداره‌های محوطه و ... به کار گرفته شود.

۲,۴,۵,۳ توجه به موضوع امنیت و پدافند غیرعامل

بند ۱. تأمین امنیت محله دانشجویی و پیش بینی اصول پدافند غیرعامل در جانمایی، طراحی محله و احداث خانه‌های دانشجویی

بند ۲. پیش بینی امکانات لازم برای مقابله با خطرات و بلایای طبیعی

بند ۳. رعایت استانداردهای لازم ایمنی برای زمان بروز حوادث غیرمترقبه

بند ۴. رعایت توصیه‌های ایمنی و مقام‌سازی بناها در هنگام ساخت

بند ۵. نصب دوربین‌های مدار بسته در محیط‌های عمومی داخل و بیرون مجتمع

بند ۶. پیش‌بینی مسایل امنیتی جهت حفظ امنیت، مقابله با اعتیاد و سرقت در محیط داخلی و خارجی مجتمع

۲,۴,۵,۴ شیوه‌های تسریع در ساخت و آماده‌سازی برای بهره‌برداری از خانه‌های دانشجویی

بند ۱. استفاده از ظرفیت گروه‌های جهادی دانشجویی و غیردانشجویی در ساخت خانه‌های دانشجویی

بند ۲. تقسیم فرایند احداث خانه‌های دانشجویی به تعداد خردتر با هدف تحویل خانه‌های تکمیل شده طی بازه‌های زمانی کوتاه‌تر به جای تحویل واحدهای تکمیل شده نهایی با تعداد زیاد و در بازه زمانی طولانی مدت به تناسب بودجه موجود

بند ۳. برنامه ریزی و مرحله بندی درست و واقع بینانه براساس بودجه و امکانات موجود

بند ۴. تقید مجریان و سازندگان به احداث خانه‌ها براساس زمان بندی تعهد شده

بند ۵. دریافت ضمانت‌های کافی مالی و غیر مالی از سازندگان برای نظارت بر حصول کیفیت مطلوب ساخت و رعایت زمان بندی تعهد شده

بند ۶. پشتیبانی نهادهای مالی مرتبط در اختصاص به موقع و کافی بودجه مورد نیاز

بند ۷. استفاده از ظرفیت خیرین و نیکوکاران در ساخت و تأمین مالی ساخت خانه‌ها

بند ۸. استفاده از توان علمی و مهارتی دانشجویان، اساتید و انجمن‌های علمی معماری، شهرسازی، عمران، میراث فرهنگی و سایر رشته‌های مرتبط جهت الگوگیری و طراحی براساس میراث تمدنی ایران اسلامی

بند ۹. استفاده از توان و ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان و فناور در ساخت صنعتی خانه‌های دانشجویی به خصوص در ساخت و تحویل خانه‌های پیش ساخته‌ی کامل

بند ۱۰. استفاده از پژوهش‌های کاربردی مرتبط با موضوع مسکن، معماری، شهرسازی و خوابگاه‌سازی

بند ۱۱. افزایش بهره‌وری در فرایند طراحی و احداث خانه‌های دانشجویی

بند ۱۲. به کارگیری فناوری و اختراعات و ابتکارات جدید در ساخت صنعتی و کاهش هزینه‌های ساخت

۳ جدول شاخص‌های فرهنگی اگر

راهکارهای ارائه شده در خصوص پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی (خوابگاه‌های) دانشجویان متأهل در تناسب با نظام‌نامه‌ی پیوست فرهنگی کشور در جدول زیر به عنوان شاخص‌های فرهنگی ارائه شده است:

شاخص	محور	سیاست	راهکار
هویت در ابعاد اسلامی، ایرانی و انقلابی	*تغییر انگاره سکونت و تلقی نسبت به شیوه سکونت و خانه	*توانمندسازی و تغییر نگرش کنش‌گران (مدیران و ساکنان مجتمع) برای همراهی اولیه با اهداف ساخت مجتمع	*استفاده از میراث دانش و سنت ساخت بومی *طراحی جداره بیرونی و نما و ایجاد هویت شهری مجتمع
عقلانیت در ابعاد حکمت، معرفت و بصیرت	*رعایت اقلیم و فرهنگ زیست اقلیمی	*الگوپذیری و کاربردی‌سازی مفاهیم، اصول و راهکارهای معماری ایرانی با توجه به محدودیت‌ها و اقتضائات	*استفاده از گیاهان مثمر *استفاده از فضای نیمه باز در جداره بیرونی *انعطاف‌پذیری فضاها در عملکردها، جداره‌ها و مبلمان
اخلاق در ابعاد ملکات انسانی، معنویت روحی و تعبد عملی	*احیا فرهنگ یاری‌گری و تعاون *توجه به حریم واحدها و محرمیت	*توجه به نقش و مسئولیت اجتماعی مجتمع اهل علم در ارتقاء محیط شهری پیرامونی	*طراحی ورودی به صورت مجموعه عملکردها برای ایجاد حریم
کرامت در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی	*ایجاد شأن اجتماعی برای ساکنان بوسیله ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی مجتمع	*استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساکنان مجتمع در انجام امور گوناگون (سلامت، آموزش و...)	
تعلیم و تربیت در ابعاد روحی، فکری و رفتاری	*توجه به الگوی تابش و بازتابش معرفت، رفتار، فرهنگ در طراحی و مدیریت مجتمع	*تعیین فرایند و شاخص‌های اهلیت و صالحیت انتخاب طراحان و سازندگان مجتمع	*طراحی فضای باز با محوریت حضور بچه‌ها
سبک زندگی در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و سازمانی	*تقویت و تشدید سرمایه اجتماعی همسایگی	*توجه همزمان به محیط داخلی مجتمع و محیط شهری پیرامونی در مکان‌یابی و طراحی برای تقویت و تشکیل سرمایه اجتماعی همسایگی	*احداث مجتمع در لبه شهری دانشگاه به عنوان مجموعه شهری و واحد همسایگی
ارتباطات در ابعاد تعامل، تبادل و تفاهم، وحدت	*احیای فضای میانی به عنوان زیرساخت تعاملات اجتماعی		*طراحی متناسب فضای مشاع برای ارتباطگیری همسایگان *طراحی فضای نیمه باز با قابلیت عملکردی
انسجام در ابعاد مذهبی، قومی و ملی	*ارتقاء کیفیت مجتمع به مثابه امر فرهنگی و زیرساخت اجتماعی	*استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساکنان مجتمع در انجام امور گوناگون (سلامت، آموزش و...)	*طراحی و جانمایی فضاها به‌عنوان مفصل و فضای ارتباط با شهر
نظم اجتماعی در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی	*ایجاد احساس مسئولیت ساکنین در قبال محیط	استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساکنان مجتمع در انجام امور گوناگون (سلامت، آموزش و...)	

<p>*تامین تجهیزات و مبلمان توسط دانشجویان یا به صورت تسهیل خرید کالای ایرانی استفاده از مصالح و ابزارآلات و کالاها و فناوری‌های ایرانی در احداث مجتمع‌ها</p>		<p>*توجه به امکان و فرصت اقتصاد دانش و فرهنگ در مجموعه</p>	<p>تولید ملی کالا و خدمات فرهنگی در ابعاد دیداری، شنیداری، مکتوب</p>
--	--	--	--

۴ پشتوانه قانونی و شیوهی پیگیری

۴,۱ پشتوانه قانونی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل

ضمانت اجرایی سند نظام‌نامه پیوست فرهنگی اجرای پروژه‌های کلان مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و نیز قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت مصوب مجلس شورای اسلامی می‌باشد.

۴,۲ شیوهی پیگیری و اطمینان از حسن اجرای سند پیوست فرهنگی

جهت اطمینان از اجرای پیوست فرهنگی می‌بایست دبیرخانه دائمی پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان متأهل در معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت عتف تشکیل و بر حسن اجرای سند در سه مرحله قبل، حین و بعد از اجرای هر مجتمع، نظارت مؤثر داشته باشد و نسبت به بررسی و تأیید مراحل اجرایی سند اعم از جانمایی، نقشه معماری و احداث براساس اصول و شاخص‌های مندرج در سند تا حصول اطمینان از حسن اجرای آن و انجام اصلاحات مورد نیاز اقدام نماید.

همچنین سپردن نظارت اجرای پیوست به معاونت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها سازگار موثری در اطمینان از حسن اجرای آن خواهد بود.

ضمیمه: مبانی و قوانین پشتیبان پیوست فرهنگی مجتمع‌های مسکونی دانشجویان
متأهل

جوانی و جمعیت

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی

مسئله‌ی جمعیت را جدی بگیرید؛ جمعیت جوان کشور دارد کاهش پیدا می‌کند. یک جایی خواهیم رسید که دیگر قابل علاج نیست. ۱۳۹۲/۰۹/۱۹

در مقوله‌ی مسائل اجتماعی و غیره ... مسئله‌ی فرزندآوری و مسئله‌ی نسل بسیار مهم است؛ این موضوعی است که بنده بارها در این چند سال اخیر تکیه کرده‌ام و تأکید کرده‌ام، [ولی] متأسفانه حالا که انسان نتایج را نگاه می‌کند، معلوم می‌شود که خیلی این تأکیدها تأثیر زیادی نداشته. این‌ها احتیاج دارد به قانون، احتیاج دارد به دنبال‌گیری جدی دستگاه‌های اجرائی و بایستی بجد مسئله‌ی فرزندآوری را مهم دانست و از پیری جمعیت ترسید. ۱۳۹۹/۱۱/۱۵

سیاستی وجود دارد که این نعمت را از ملت ایران سلب کند؛ نعمت وجود جوانان انبوه و فراوان را. نتیجه‌ی این مسئله‌ی تهدید نسل، ده سال دیگر، پانزده سال دیگر این خواهد بود که شما دیگر کشور را متراکم از نسل جوان مشاهده نخواهید کرد؛ و اینکه بنده این همه تکرار می‌کنم، تأکید می‌کنم، هشدار می‌دهم، به خاطر این است. بعضی از خطرات و اقدامات خطرناک هست که اثر آن بعد از ده سال، بیست سال ظاهر خواهد شد، آن وقتی که دیگر کاری هم نمی‌شود کرد. البته مسئولین محترم به بنده قول داده‌اند که با جدیت این مسئله را دنبال کنند، مشکلات را برطرف کنند، که ان شاء الله همین کار را هم باید بکنند و خواهند کرد؛ [ما هم] تعقیب می‌کنیم موضوع را. ۱۳۹۸/۰۸/۱۲

و البته امروز در کشور ما مردم گوش می‌کنند، حرفی ندارند؛ آن کسانی که این حرف به آن‌ها می‌رسد، حرفی ندارند و گوش می‌کنند منتها مسؤولینی که بایستی عملاً دنبال کنند و زمینه‌ها را فراهم کنند، آن کار لازم را انجام نمی‌دهند. البته مسؤولین [رده] بالا می‌گویند قبول داریم اما مسؤولین میانی درست عمل نمی‌کنند؛ ۱۳۹۸/۰۱/۰۶

ما چند سال قبل اصرار کردیم، گفتیم-در سخنرانی، در جلسات خصوصی با مسؤولین-که موانع تولید نسل را بردارید؛ مسؤولین هم قبول کردند، تصدیق کردند حرف ما را، منتها در مدیریت‌های میانی متأسفانه موانعی وجود دارد؛ آن‌چنان که باید و شاید به این نسخه‌ی اسلامی که «تَنَاقَحُوا تَنَاسَلُوا تَكْتَرُوا فَاتَىٰ أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۱) عمل نمی‌کنند، [اما] به نسخه‌ی غربی عمل می‌کنند! این یکی از موانع پیشرفت ما است. ۱۳۹۷/۰۱/۰۱

یک مسئله مسئله‌ی جمعیت است که حالا سیاست‌های جمعیت ابلاغ شد؛ خوشبختانه مسؤولین هم تجاوب کردند به این سیاست‌های جمعیت. شنیدم در مجلس هم طرحی در مورد افزایش باروری و پیشگیری از کاهش جمعیت وجود دارد؛ این بسیار مهم است. هیچ منافاتی ندارد که ما مراعات

بهداشت و سلامت مادران و فرزندان و نوزادان را بکنیم - که خیلی مهم است - در عین حال مراقب باشیم اشتباهی را که قبلاً کردیم، ادامه ندهیم، دنبال نکنیم؛ مسئله‌ی کاهش جمعیت مسئله‌ی بسیار مهمی است. ۱۳۹۳/۰۳/۰۴

سیاست‌های کلی جمعیت

با عنایت به اهمیت مقوله جمعیت در اقتدار ملی؛ و با توجه به پویندگی، بالندگی و جوانی جمعیت کنونی کشور به عنوان یک فرصت و امتیاز؛ و در جهت جبران کاهش نرخ رشد جمعیت و نرخ باروری در سال‌های گذشته، سیاست‌های کلی جمعیت ابلاغ می‌گردد. با در نظر داشتن نقش ایجابی عامل جمعیت در پیشرفت کشور، لازم است برنامه‌ریزی‌های جامع برای رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور متناسب با سیاست‌های جمعیتی انجام گیرد. همچنین ضروری است با هماهنگی و تقسیم کار بین ارکان نظام و دستگاه‌های ذیربط در این زمینه، اقدامات لازم با دقت، سرعت و قوت صورت گیرد و نتایج رصد مستمر اجرای سیاست‌ها گزارش شود.

- ۱- ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی.
- ۲- رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد.
- ۳- اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران بویژه در دوره بارداری و شیردهی و پوشش بیمه‌ای هزینه‌های زایمان و درمان ناباروری مردان و زنان و تقویت نهادها و مؤسسات حمایتی ذی‌ربط.
- ۴- تحکیم بنیان و پایداری خانواده با اصلاح و تکمیل آموزش‌های عمومی درباره اصالت کانون خانواده و فرزند پروری و با تأکید بر آموزش مهارت‌های زندگی و ارتباطی و ارائه خدمات مشاوره‌ای بر مبنای فرهنگ و ارزش‌های اسلامی-ایرانی و توسعه و تقویت نظام تأمین اجتماعی، خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی در جهت سلامت باروری و فرزندآوری.
- ۵- ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی-ایرانی و مقابله با ابعاد نامطلوب سبک زندگی غربی.
- ۶- ارتقاء امید به زندگی، تأمین سلامت و تغذیه سالم جمعیت و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، بویژه اعتیاد، سوانح، آلودگی‌های زیست محیطی و بیماری‌ها.
- ۷- فرهنگ‌سازی برای احترام و تکریم سالمندان و ایجاد شرایط لازم برای تأمین سلامت و نگهداری آنان در خانواده و پیش‌بینی ساز و کار لازم برای بهره‌مندی از تجارب و توانمندی‌های سالمندان در عرصه‌های مناسب.
- ۸- توانمندسازی جمعیت در سن کار با فرهنگ‌سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی، کارآفرینی، فنی-حرفه‌ای و تخصصی با نیازهای جامعه و استعدادها و علایق آنان در جهت ایجاد اشتغال مؤثر و مولد.

۹- بازتوزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت، متناسب با ظرفیت زیستی با تأکید بر تأمین آب با هدف توزیع متعادل و کاهش فشار جمعیتی.

۱۰- حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق مرزی و کم تراکم و ایجاد مراکز جدید جمعیتی بویژه در جزایر و سواحل خلیج فارس و دریای عمان از طریق توسعه شبکه‌های زیربنایی، حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری و ایجاد فضای کسب و کار با درآمد کافی.

۱۱- مدیریت مهاجرت به داخل و خارج هماهنگ با سیاست‌های کلی جمعیت با تدوین و اجرای ساز و کارهای مناسب.

۱۲- تشویق ایرانیان خارج از کشور برای حضور و سرمایه‌گذاری، و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانایی‌های آنان.

۱۳- تقویت مؤلفه‌های هویت‌بخش ملی (ایرانی، اسلامی، انقلابی) و ارتقاء وفاق و همگرایی اجتماعی در پهنه سرزمینی بویژه در میان مرزنشینان؛ و ایرانیان خارج از کشور.

۱۴- رصد مستمر سیاست‌های جمعیتی در ابعاد کمی و کیفی با ایجاد ساز و کار مناسب و تدوین شاخص‌های بومی توسعه انسانی و انجام پژوهش‌های جمعیتی و توسعه انسانی. ۱۳۹۳/۰۲/۳۰

قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت

قانون حمایت اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی به پیوست «قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت» که در جلسه مورخ بیست و چهارم مهرماه یک‌هزار و چهارصد کمسیون مشترک طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده مجلس شورای اسلامی مطابق اصل هشتاد و پنجم (۸۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب و پس از موافقت مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت ۷ سال، در تاریخ ۱۴۰۰/۰۸/۱۰ به تأیید شورای نگهبان رسیده و طی نامه شماره ۶۹۳۸۵/۲۷۸ مورخ ۱۴۰۰/۰۸/۱۹ مجلس شورای اسلامی واصل گردیده، جهت اجرا ابلاغ می‌گردد. رئیس جمهور - سیدابراهیم رئیسی

ماده ۱- در راستای اجرای سیاست‌های کلی جمعیت و خانواده و بندهای (۴۵)، (۴۶) و (۷۰) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه و ماده (۴۵) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۰۴ موضوع اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و سند جمعیت و تعالی خانواده و مواد (۷۲)، (۹۴)، (۱۰۲)، (۱۰۳)، (۱۰۴) و (۱۲۳) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، احکام مقرر در این قانون با رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی لازم‌الاجراء است.

ماده ۷ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت

در اجرای بند «پ» ماده (۱۰۳) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دولتی مکلفند متناسب با برآورد نیاز

دانشجویان متأهل اعم از بومی و غیربومی، زن و مرد، نسبت به هزینه‌کرد حداقل ده درصد (۱۰٪) از درآمد اختصاصی و ده درصد (۱۰٪) از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سالانه مقرر در بودجه سنواتی خود به استثنای مواردی که از لحاظ شرعی مصارف مشخصی دارند جهت احداث، تکمیل، تأمین و تجهیز خوابگاه‌های متأهلین اقدام کنند.

تبصره ۱- در اجرای بند «پ» ماده (۱۰۳) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به دولت اجازه داده می‌شود سالانه مطابق قوانین بودجه سنواتی تا پنج‌سال مبلغ بیست هزار میلیارد (۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی منتشر کند تا به منظور احداث، تکمیل، تجهیز و تأمین خوابگاه‌های دانشجویی متأهل به مصرف برسد.

تبصره ۲- کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مکلفند، اراضی و ساختمان‌های مازاد خود را با مشارکت خیرین و سایر دستگاه‌ها به تأمین خوابگاه‌ها و یا منازل مسکونی مورد نیاز دانشجویان متأهل اختصاص دهند. اراضی و ساختمان‌هایی که از لحاظ شرعی شرایط و مصارف خاصی دارند از شمول این حکم مستثنی هستند.

تبصره ۳- وزارت راه و شهرسازی مکلف است اراضی مازاد با کاربری آموزشی، تحقیقات و فناوری در اختیار خود را مطابق با ضوابط شهرسازی و به میزان سرانه‌های مصوب، برای جبران کسری احداث خوابگاه‌های دانشجویی و طلاب متأهل به دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و حوزه‌های علمیه با حفظ مالکیت دولت به صورت اجاره ۹۹ ساله و غیرقابل تغییر کاربری واگذار نماید.

تبصره ۴- کلیه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشگاه‌ها و پارک‌های علم و فناوری مکلفند متناسب با تعداد دانشجویان متأهل، خوابگاه‌های موجود را جهت اختصاص به خوابگاه‌های متأهلین به‌سازی و تجهیز نمایند و در احداث خوابگاه‌های جدید، خوابگاه‌های متأهلین را در اولویت قرار دهند.

تبصره ۵- وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلفند ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون پیوست‌های فرهنگی احداث خوابگاه‌های متأهلین را مبتنی بر نظام‌نامه پیوست فرهنگی طرح‌های مهم و کلان کشور مصوب ۱۳۹۲/۰۱/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی تهیه و با تصویب وزیر مربوط به دانشگاه‌های مرتبط ابلاغ نمایند.

تبصره ۶- دانشگاه‌های غیردولتی و حوزه‌های علمیه در صورتی که اقدام به ساخت خوابگاه‌های متأهلین نمایند از تسهیلات تبصره‌های (۱) و (۳) در چهارچوب تبصره (۵) برخوردار خواهند بود.

تبصره ۷- سازمان اوقاف و امور خیریه و تولیت آستان‌های مقدسه با رعایت نوع وقف و ترویج «فرهنگ وقف و تعالی خانواده» مکلفند با همکاری وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و راه و شهرسازی و همچنین مراکز مدیریت حوزه‌های علمیه، ضمن استفاده از ظرفیت‌های مردمی، به احداث «خوابگاه متأهلین ویژه دانشجویان و طلاب» اقدام نمایند.

پیوست فرهنگی

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی

گاهی اوقات انسان در یک کاری وارد می‌شود، یک کار اقتصادی انجام می‌دهد، اما لوازم آن و تبعات فرهنگی آن را توجه ندارد. بله، کار کار بزرگی است؛ کار اقتصادی بزرگی است، منتها بر آن لوازمی و تبعاتی که برای کشور ضرر دارد مترتب می‌شود.

ما گفتیم مسائل اقتصادی و مسائل گوناگون مهم پیوست فرهنگی داشته باشد، معنای آن این است که یک حرکت اساسی که در زمینه اقتصاد، در زمینه سیاست، در زمینه سازندگی، در زمینه فناوری، تولید، پیشرفت علم می‌خواهیم انجام بدهیم، ملتفت لوازم فرهنگی آن باشیم. ۱۳۹۲/۰۹/۱۹

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در آذرماه سال ۱۳۸۶ ضرورت تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های گوناگون کشور را مورد تأکید قرار دادند و فرمودند: «در طرح‌های گوناگون که در کشور تنظیم می‌شود، طرح‌های پولی و مالی و عمرانی، حتماً یک پیوست فرهنگی وجود داشته باشد».

پیوست فرهنگی در قوانین کشور

در نخستین بند سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ ابلاغی از سوی رهبر معظم انقلاب و نیز در ماده (۲) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم و جدید توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد تأکید و تصویب قرار گرفته است.

ماده واحده تجمیع و یکپارچه‌سازی اجرای پیوست‌های حوزه فرهنگ در طرح‌ها و برنامه‌های مهم و کلان

در اجرای ماده ۷ مصوبه نظام‌نامه پیوست فرهنگی کشور (مصوب جلسه شماره ۷۳۲ مورخ ۱۳۹۲/۱۰/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)، بند ۱۰ و ۱۱ ماده ۳ آیین‌نامه شورای اجتماعی کشور (مصوب جلسه ۷۹۳ مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی) و بند ۲ ماده ۸۰ قانون برنامه ششم توسعه در زمینه پیوست اجتماعی، اقدام ملی ۴۱ راهبرد کلان ۳ نقشه مهندسی فرهنگی کشور در زمینه پیوست خانواده و ماده ۱۰۰ برنامه ششم توسعه در زمینه پیوست میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و با هدف استقرار نظام پیوست‌نگاری فرهنگی و اجتماعی و ایجاد ساز و کار اجرایی‌سازی آن، مصوبه «تجمیع و یکپارچه‌سازی اجرای پیوست‌های حوزه فرهنگ» به تصویب می‌رسد.

ماده واحد: به منظور کاهش هزینه‌ها و رفع هم‌پوشانی تکالیف موازی قانونی و شفاف‌سازی وظایف دستگاه‌ها در اجرای پیوست‌های حوزه فرهنگ در طرح‌ها و برنامه‌های مهم و کلان، مشتمل بر؛ پیوست فرهنگی، پیوست اجتماعی، پیوست خانواده و پیوست میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اجرایی‌سازی پیوست‌های مزبور تحت عنوان «پیوست فرهنگی و اجتماعی» تجمیع و یکپارچه می‌شود.

چالش فرهنگ در فرایند توسعه

اجرای پروژه‌های عمرانی اقتصادی و به طور کلی سیاست‌های توسعه‌ای در جامعه باعث ایجاد تغییرات و دگرگونی‌هایی در حوزه‌های مختلف اجتماعی می‌شود. این تغییرات در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مواردی ملموس و بی‌واسطه است. زیرا هدف از اجرای پروژه‌های عمرانی، دستیابی به تغییرات و دگرگونی‌های مشخصی در این حوزه‌ها است.

از همین رو زمانی که راهی ساخته و یا سدی احداث می‌شود این اقدامات برای حل و دستیابی به هدفی معین انجام می‌شود بنابراین در اجرای هر پروژه و اعمال هر سیاستی اهداف مشخص و مورد نظری وجود دارد و انتظار می‌رود اجرای پروژه و پیامدهای حاصل از آن منجر به حل مسئله و ارتقای کیفیت زندگی اعضای جامعه هدف شود.

با این حال پروژه‌های عمرانی و اقتصادی به دو صورت با فرهنگ ربط پیدا می‌کند.

۱. در حالت اول عدم تناسب طرح یا سیاست با فرهنگ و شیوه زندگی مردم باعث ناکارآمدی و غیر قابل استفاده ماندن طرح اجرا شده می‌شود. برای مثال واحدهای مسکونی احداث شده برای زلزله‌زدگان بویین زهرا در استان قزوین به دلیل اینکه با شیوه زندگی روستاییان منطقه تناسبی نداشت مورد استفاده قرار نگرفت.

۲. حالت دوم اجرای پروژه‌های اقتصادی و اعتماد سیاست‌های توسعه بر فرهنگ مردم بومی و محلی تاثیر می‌گذارد و باعث دگرگونی در متغیرهای فرهنگی آنان می‌شود. این تغییرات طیفی از ارزش‌ها و باورهای مردم تا از بین رفتن منابع و زیرساخت‌های فرهنگی را در بر می‌گیرد. حتی اگر افراد جامعه در برابر این تغییرات واکنش و مقاومتی نشان ندهند.

برای مثال تبدیل واحدهای مسکونی به آپارتمان در شهرهای ایران بدون مقاومت مردم انجام شد. اما یکی از نتایج منفی این تغییر از بین رفتن فرهنگ محلی و تغییر ارزش‌های همسایگی در جامعه بوده است. بنابراین پروژه‌ها و طرح‌های اقتصادی از یک سو در زمینه فرهنگی معینی اجرا می‌شوند و تحت تاثیر آن قرار دارند و از سوی دیگر بر فرهنگ موجود تاثیر می‌گذارند و شیوه زندگی افراد جامعه را تغییر می‌دهند.

بی‌توجهی به آثار و پیامدهای اینگونه طرح‌ها نتایج زیان‌بار و غیرقابل جبرانی در زمینه‌ی فرهنگی و اجتماعی به دنبال دارد. هم‌چنین در مواردی در تعارض آشکار با اهداف متعالی نظام مقدس

جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرد. بنابراین رصد آثار و پیامدهای فرهنگی طرح‌ها، لوايح، تصمیمات و مصوبات، پروژه‌ها و اقدامات در دستگاه‌ها و قوای سه‌گانه و بخش خصوصی و توجه به اثرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم موارد ذکرشده در جامعه (درحالی‌که اساساً هدف اصلی انقلاب اسلامی بر گسترش و حاکمیت ارزش و فرهنگ اسلامی قرار دارد)، مسئله‌ای ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. عدم توجه به روند متناسب‌سازی طرح‌ها و تصمیم‌های و اقدامات باعث توسعه نامتوازن و پیدایش معضلات و بعضاً بحران‌های فرهنگی در سطوح و موضوعات مختلف فردی، خانوادگی و اجتماعی می‌شود. پروژه‌های متفاوت، پیامدهای متفاوتی بر زندگی مردم دارند که این پیامدها باید بررسی و مشخص شوند.

روند پیدایش پیوست فرهنگی

اجرای سیاست‌های توسعه در کشورهای مختلف به خصوص در کشورهای در حال توسعه باعث ایجاد دگرگونی‌های شدید در فرهنگ این کشورها شده است. در نتیجه این اقدامات بسیاری از ارزش‌های محلی و بومی و باورهای دینی و مذهبی تغییر کرده‌اند. در کنار تضعیف فرهنگ بومی، ارزش‌های مقبول سبک زندگی غربی در بسیاری از این جوامع رواج یافته و هویت فرهنگ بومی به خطر افتاده است. در پی این تحولات بود که در بسیاری از کشورها ضرورت تهیه پیوست فرهنگی برای پروژه‌های عمرانی و سیاست‌های توسعه مطرح شد.

سابقه تاریخی ضرورت تهیه پیوست فرهنگی در جهان به سومین همایش سالیانه بین‌المللی تنوع فرهنگی در سال ۲۰۰۲ باز می‌گردد. پس از ۲۲ سال از تصویب، به ضرورت انجام ارزیابی‌های زیست‌محیطی برای پروژه‌های اقتصادی بود که توجه به تهیه پیوست فرهنگی در محیط بین‌الملل پدیدار شد. در سال ۱۹۸۰ در ایالات متحده ضرورت ایجاد سازمان جدید مورد بررسی قرار گرفت که ترکیب سازمان شامل مؤسسات ارزیابی تأثیرات محیطی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی، ارزیابی تکنولوژی، ارزیابی ریسک و دیگر زمینه‌های مرتبط می‌شد. این سازمان مقدمه تأسیس مؤسسات ارزیابی تأثیرات فرهنگی بود.

بنابراین ابتدا ضرورت ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی پروژه‌های اقتصادی و توسعه احساس شد و سپس از دل ارزیابی زیست‌محیطی ارزیابی تأثیرات اجتماعی شکل گرفت. علاوه بر این در تهیه سند ارزیابی تأثیر زیست‌محیطی، هم به متغیرهای اجتماعی و هم به متغیرهای فرهنگی توجه می‌شد در حالی که برخی از سندهای ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی متغیرهای اجتماعی را از متغیرهای فرهنگی جدا می‌کردند و در برخی دیگر متغیرهای فرهنگی زیرمجموعه متغیرهای اجتماعی قرار می‌گرفت. بنابراین به لحاظ تاریخی پیدایش ضرورت و اهمیت تهیه پیوست فرهنگی به شکل زیر بوده است: ۱۹۸۰ ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی، ۱۹۹۲ ارزیابی تأثیرات اجتماعی، ۲۰۰۲ ارزیابی تأثیرات فرهنگی (پیوست فرهنگی)

تعریف پیوست فرهنگی

پیوست فرهنگی مجموعه‌ای است برای شناسایی، اقدام و ارزیابی از آثار و پیامدهای فرهنگی طرح‌ها و فعالیت‌ها که پس از انجام مطالعات لازم و با استناد به مبانی نظری و اسناد بالادستی بویژه نقشه مهندسی فرهنگی کشور متناسب با مقتضیات و شرایط جامعه، ضمن معرفی داده - ستاده یک سیاست اجرایی، طرح یا لایحه، پروژه یا هر فعالیت مهم دیگری با فرهنگ جامعه، با ارائه راهکارهای عملی برای تقویت آثار مثبت و حذف و کاهش پیامدهای مخرب آن در فرهنگ جامعه، راهنمای مجریان فعالیت‌ها و طرح‌ها در رعایت راهبردها، اعمال الزامات و استانداردهای مربوط و راهکارها در برنامه‌ها و اقدامات عملی در اجرای آن فعالیت خواهد بود.

پیوست فرهنگی در واقع مجرای است که از طریق آن پیشرفت کشور بدون آسیب رساندن به هویت فرهنگی و بومی و بدون تغییر ارزش‌های فرهنگی و دینی صورت گیرد. اگرچه جهت‌گیری پیوست فرهنگی به سمت حفظ ارزش‌ها و میراث فرهنگی است اما در همان حال زمینه‌سازی اجرای موفق و صحیح پروژه‌های عمرانی نیز خواهد بود. اجرای پروژه‌های سازگار با فرهنگ بومی و توجه به ویژگی‌های روانشناختی و فرهنگی افراد جامعه از مؤلفه‌های مهم موفقیت اجرای پروژه است. مطالعات تأثیرات فرهنگی پروژه‌ها، به منظور تحلیل پیامدهای یک طرح توسعه‌ای جهت تعدیل و تخفیف پیامدهای منفی و افزایش پیامدهای مثبت صورت می‌پذیرد و در عین حال چارچوبی برای مدیریت تغییرات فرهنگی و ابزاری برای تصمیم‌سازی درباره این عوامل است.

پیوست فرهنگی شناخت بُعد فرهنگی کلیه پدیده‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه اسلامی است؛ بنابراین هر جا که زمینه‌ی فرهنگی فراهم باشد، رایج پیوست فرهنگی برای آن موضوع متصور می‌شود. شاخصه‌ها، سیاست‌ها، روش‌ها، نرخ و سهم تأثیرهای کلان فرهنگی کل کشور که در سطح مدیریت راهبردی کشور تنظیم می‌گردد باید برای اعمال در مقیاس کوچکتر در سطح سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی نیز آماده‌سازی مجدد شود. بنابراین پیوست فرهنگی عبارت است از فرایند تعیین پیش‌بینی، ارزیابی و باسازی در خصوص تأثیرات احتمالی فعالیت یا سیاست جاری و پیشنهاد شده و زندگی نهادها و منابع فرهنگی از این طریق پیوست فرهنگی با هدف حذف تأثیرات مخرب و افزایش نتایج مثبت یافته‌ها و نتایج را در فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی وارد می‌سازد از طریق بالا می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت تهیه پیوست فرهنگی به این حوزه به تصمیم‌سازان باید قبل از انجام فعالیت پیامدهای اقداماتشان را بدانند و افرادی که تحت تأثیر قرار می‌گیرند و تنها باید تأثیرات و ارزیابی کنند بلکه این فرصت را داشته باشند تا در ساخت آینده خود سهمیم باشند.

پیوست فرهنگی در ساده‌ترین تعریف عبارت است از فرایند تعیین نتایج و پیامدهای فرهنگی فعالیت عمرانی و اقتصادی جاری و پیشنهاد شده، پیوست فرهنگی در واقع ناظر به تأثیرات فرهنگی است که هر نوع فعالیت و سیاست‌گذاری به همراه دارد به گونه‌ای که این پیامدها به میزان قابل توجهی از ارزش‌ها، هنجارها، باورها، نهادها و شیوه زندگی افراد جامعه، کار، اجتماعی کردن و سازمان دادن آن‌ها را به عنوان بخشی از جریان زندگی فرهنگی تغییر می‌دهد.

ضرورت تهیه پیوست فرهنگی

تهیه پیوست فرهنگی به دلایل زیر امری بسیار ضروری است:

۱. پیوست فرهنگی موجب تناسب عدالت درون‌نسلی و برون‌نسلی خواهد شد. هزینه‌ها و عواقب منفی پروژه‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری نباید بر گروه‌های خاصی از یک نسل تحمیل شود. در ضمن نباید بدون ملاحظه کردن عواقب منفی این پروژه‌ها از آن‌ها بهره‌مند شد و عواقب منفی آن‌ها را به نسل بعدی تحمیل کرد.
۲. پیوست فرهنگی موجب درونی‌کردن هزینه‌های هر پروژه خواهد شد. هزینه‌های ناشی از خسارات اجتماعی یک پروژه یا سیاست‌گذاری (هر چند که پنهان باشند) باید به هر طریق به عنوان بخشی از هزینه اقدام لحاظ شوند. هر پروژه یا سیاست‌گذاری شهری باید هزینه خسارات ناشی از خود را بپردازد.
۳. پیوست فرهنگی سطح سلامت و امنیت اجتماعی را ارتقاء خواهد داد. در هر پروژه و سیاست‌گذاری شهری، ارتقای سلامت و امنیت (بالاخص برای گروه‌هایی که نمایندگی نمی‌شوند یا ناشنیده باقی می‌مانند) باید در اولویت قرار گیرد.
۴. پیوست فرهنگی زمینه مناسبی برای دموکراتیک‌شدن فرآیند تصمیم‌گیری خواهد شد. پیوست فرهنگی بالاخص در رویکرد مشارکتی به دنبال دموکراتیک‌ساختن تصمیم‌گیری است. تعاملی میان دموکراسی و تهیه پیوست فرهنگی برقرار است. دموکراسی زمینه مساعدی برای تهیه پیوست است، و کاربست پیوست فرهنگی به دموکراتیک‌ترشدن جامعه کمک می‌کند. به همین لحاظ بر پذیرش مردمی پروژه‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری تأکید می‌شود.
۵. پیوست فرهنگی موجب تقویت پذیرش تنوع فرهنگی و اجتماعی خواهد شد. پیوست فرهنگی با احترام گذاردن به چشم‌اندازهای فرهنگی مردم، اهمیت قائل شدن برای دانش بومی، تحلیل ذی‌نفعان و بازتاب‌دادن صداهاى ناشنیده، عملاً در راستای پذیرش همه‌جانبه تنوع فرهنگی، قومی، اجتماعی و معرفت‌شناختی حرکت می‌کند.

اهداف و نتایج پیوست فرهنگی

مهمترین هدف پیوست فرهنگی، ایجاد زمینه و شرایطی است که با ایجاد گفتمان فراگیر، اصلاح عملکرد فرهنگی و تصمیمات مدیریتی در همه سازمان‌های اجرایی کشور صورت پذیرد. همچنین طرح‌های مهم به‌ویژه پروژه‌های عمرانی و اجتماعی، اقتصادی به نحو مطلوبی اجرا شوند و ارزش‌های دینی، ملی و انقلابی نیز حفظ و تقویت گردند. همچنین ایجاد شرایطی است که در آن ضمن این‌که پروژه‌های اقتصادی به نحو مطلوبی انجام می‌شود، ارزش‌ها و میراث فرهنگی ملی و بومی نیز حفظ می‌شود و با انجام پیوست فرهنگی، سازمان‌ها و مؤسسات و کارگزاران پروژه‌های عمرانی و اقتصادی در قبال تأثیرات فرهنگی پروژه‌هایی که اجرا می‌کنند مسؤول بوده و اقدامات

لازم را برای کاهش و یا جبران تأثیرات انجام دهند. نتایج یک پیوست فرهنگی به لحاظ تئوریک باید دارای ابعاد زیر باشد:

- اهداف فرهنگی-اجتماعی یک پروژه تعریف شده و شاخص‌های آن تعیین شده باشد.
- میزان تحقق اهداف فرهنگی-اجتماعی مورد نظر پس از اتمام پروژه ارزیابی شده باشد.
- موانع فرهنگی-اجتماعی انجام پروژه مشخص شده باشد.
- راهکارهای اجرایی مناسب برای مقابله با موانع و برطرف ساختن آن‌ها تعیین شده باشد.
- پیامدهای منفی و مثبت کوتاه‌مدت یا بلندمدت مترتب بر انجام پروژه شناسایی شده باشد.
- پیامدهای منفی و مثبت کوتاه‌مدت یا بلندمدت مترتب بر انجام پروژه ارزیابی شده باشد.
- راهکارهای اجرایی مناسب برای تقلیل پیامدهای منفی و هویت پیامدهای مثبت ارائه شده باشد.

تفاوت پیوست فرهنگی در محیط بین‌الملل با اجرای آن در داخل کشور

هدف پیوست فرهنگی در محیط بین‌الملل با اجرای آن در داخل کشور تفاوت‌های مهمی دارد. مهمترین هدف از تدوین پیوست فرهنگی در محیط بین‌الملل حفاظت از تنوع فرهنگی در جهان است. در حالی که در نظام جمهوری اسلامی ایران ضمن اینکه حفاظت از میراث فرهنگی در پیوست فرهنگی اولویت دارد، حفظ شیوه زندگی دینی و ملی هدف اصلی است. نظام اسلامی از ابتدای انقلاب در تلاش بوده است تا فرهنگ عمومی جامعه را به سمت دینی شدن سوق دهد. در نتیجه پروژه‌های اقتصادی و توسعه باید شرایطی را برای فراهم کردن این موضوع مهیا کند. به عبارت دیگر پروژه‌های اقتصادی باید جهت تحقق شیوه زندگی دینی در جامعه اجرایی شده و ضمن حل مشکلات به این شیوه زندگی آسیب نرساند. در پرتو به همین دیدگاه است که معماری شهری خانه‌سازی و انجام فعالیت‌های اقتصادی شکل متفاوتی به خود می‌گیرد. معماری سنتی شهری ایران با رعایت همین اصول و با عنایت به تحقق شیوه زندگی اسلامی و دینی شکل گرفته است.

تعیین متغیرهای پیوست فرهنگی

متغیرهای پیوست فرهنگی نشان دهنده چالش‌های کیفی و همچنین قابل اندازه‌گیری است که در زندگی فرهنگی نهادها منابع و زیرساخت‌های جامعه و اجتماع محلی به دلیل تغییرات ناشی از سیاست یا پروژه توسعه ایجاد می‌شود بنابراین متغیرهای فرهنگی را می‌توان در دو مقوله کلی طبقه‌بندی کرد: زندگی فرهنگی، زیرساخت‌ها و منابع فرهنگ.

زندگی فرهنگی شامل بیان‌های کلامی، موسیقی، عملی، رفتاری، مشهود و ملموس و روش‌های فرهنگی، باورها و نظام‌های ارزشی است. منابع و زیرساخت‌های فرهنگی شامل نظام معرفتی، مهارت‌ها و توانایی‌های بومی، محیط‌ها و مکان‌های مقدس، محیط‌های مهم فرهنگی و تاریخی؛ اسناد متون فرهنگی و تاریخی و معماری سنتی است.

موضوعات مهم در تدوین پیوست فرهنگی

برای تدوین صحیح پیوست فرهنگی انجام برخی کارها ضروری است به خصوص اینکه عنوان پیوست در مفهوم خود ممکن است به عنوان امری فردی تلقی شود از همین‌رو یک پیوست فرهنگی باید موارد زیر را در نظر داشته باشد:

توجه به همه گروه‌های تحت تأثیر: از جنبه‌های بسیار مهمی که معمولاً در پیوست فرهنگی مورد غفلت قرار می‌گیرد شناسایی گروه‌هایی است که احتمال دارد تحت تأثیر فعالیت‌های عمرانی و سیاست‌های توسعه قرار گیرند.

تمرکز بر ارزیابی: مجریان پیوست فرهنگی باید محدودیت زمان و منابع را ارزیابی و نحوه انجام کار در زمان مقرر را در نظر داشته باشند. با عنایت به چنین محدودیت‌هایی این پرسش مطرح می‌شود که اگر شما نمی‌توانید کلیت فرهنگی را پوشش دهید باید بر چه چیزی تمرکز کنید؟

تعریف اهمیت و ضرورت متغیرهای فرهنگی آسیب دیده: پیوست فرهنگی باید روشن سازد که متغیر فرهنگی آسیب دیده یا تأثیر بازنمایی شده تا چه حد مهم است؟ دلایل قطعی برای ملاحظه یک متغیر به عنوان متغیر فرهنگی نسبت به سایر متغیرها وجود دارد؟

بنابراین پیوست فرهنگی باید همچون فرایند پویایی باشد که شامل چرخه‌های طراحی پروژه، اجرای پیوست، باز طراحی و اجرای مجدد پیوست فرهنگی است.

مواد قانونی نظام‌نامه پیوست فرهنگی کشور

ماده ۳- پیوست فرهنگی با تکیه بر مبانی، ارزش‌ها و احکام اسلامی و اصول، اهداف و چشم‌انداز نقشه مهندسی فرهنگی از جمله موارد ذیل تدوین می‌شود:

- هویت در ابعاد اسلامی، ایرانی و انقلابی،
- عقلانیت در ابعاد حکمت، معرفت و بصیرت،
- اخلاق در ابعاد ملکات انسانی، معنویت روحی و تعبد عملی،
- عدالت در ابعاد فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی،
- کرامت در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی،
- تعلیم و تربیت در ابعاد روحی، فکری و رفتاری،
- سبک زندگی در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و سازمانی،
- ارتباطات در ابعاد تعامل، تبادل و تفاهم، وحدت و انسجام در ابعاد مذهبی، قومی و ملی،
- نظم اجتماعی در ابعاد فردی، اجتماعی و سازمانی،
- استقلال در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی،
- تولید ملی کالا و خدمات فرهنگی در ابعاد دیداری، شنیداری، مکتوب و...

ماده ۴- اهداف

- حفظ، تقویت و گسترش ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی و تعالی فضای فرهنگی کشور با اجرای مطلوب فعالیت‌ها و طرح‌های مهم اقتصادی، عمرانی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و ...
- نهادینه‌شدن اجرای اهداف و سیاست‌های نقشه مهندسی فرهنگی کشور
- بهره‌گیری از فرصت‌های فرهنگی جامعه برای افزایش اثربخشی فعالیت‌ها و طرح‌ها
- پیش‌بینی، پیشگیری و بازدارندگی از آسیب‌ها و اصلاح پیامدهای مخرب فرهنگی کلیه فعالیت‌ها و طرح‌ها